

Fenomen boje u igrama djece predškolske dobi

Kučar, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:266503>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-02**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK U ČAKOVCU

LUCIJA KUČAR
DIPLOMSKI RAD

FENOMEN BOJE U IGRAMA DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Čakovec, rujan 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
IZVANREDNI DIPLOMSKI STUDIJ RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I
OBRAZOVANJA (ČAKOVEC)

DIPLOMSKI RAD

IME I PREZIME PRISTUPNICE: Lucija Kučar

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Fenomen boje u igrama djece predškolske dobi

MENTORICA: Prof. dr. art. Kristina Horvat Blažinović

SUMENTOR: Andrija Večenaj, predavač

Čakovec, rujan 2024.

ZAHVALE

Veliko hvala prof. dr. art. Kristini Horvat Blažinović na uloženom vremenu, razumijevanju, vodstvu kao i brojnim savjetima i sugestijama tijekom pisanja diplomskog rada.

Također zahvaljujem predavaču Andriji Večenaju na pomoći kod izrade diplomskog rada.

Zahvaljujem obitelji na podršci tijekom godina studiranja.

Iskrena zahvala Matiji Korenu koji je zaslužan za više nego što se riječima može izreći.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. POJAM BOJE	4
2.1. Goetheova i Newtonova teorija	5
2.2. Podjela boja	6
2.3. Ostwaldov krug čistih boja	8
2.4. Ostwaldov trokut boja	9
2.5. Kontrastna svojstva boja	10
2.6. Aditivno i suptraktivno miješanje boja	14
2.7. Miješanje boja	15
3. SIMBOLIKA BOJA I PSIHOLOŠKO DJELOVANJE BOJA	16
4. RAZVOJ DJEČJEG LIKOVNOG STVARALAŠTVA	19
4.1. Boja u razvojnim fazama dječjeg likovnog stvaralaštva	20
4.2. Utjecaj boje na djecu	22
4.3. Likovni tipovi djece	22
5. LIKOVNE AKTIVNOSTI U VRTIĆU	24
5.1. Igra i likovno stvaralaštvo djece.....	24
5.2. Poticanje dječjeg likovnog stvaralaštva	25
6. LIKOVNE TEHNIKE	28
6.1. Slikarske tehnike u radu s djecom predškolske dobi.....	29
6.2. Crtačke tehnike u boji, u radu s djecom predškolske dobi	31
7. PRAKTIČAN DIO RADA – ISTRAŽIVANJE BOJE S DJECOM U VRTIĆU.....	32
7.1 1. AKTIVNOST – ŠTO DJECI ZNAČI BOJA?.....	33
7.2 2. LIKOVNA AKTIVNOST – BOJA KAO MRLJA	35
7.3 3.LIKOVNA AKTIVNOST „PUTOVANJE BOJE“	37
7.4. 4. LIKOVNA AKTIVNOST – POVEZIVANJE BOJA I MOTIVA.....	42
7.5 5. LIKOVNA AKTIVNOST – PRIKAZ OSOBNOG DOŽIVLJAJA	44
7.6 6. LIKOVNA AKTIVNOST - SRETAN I TUŽAN PAPIR.....	49
7.7 7. LIKOVNA AKTIVNOST – ZVRK S BOJAMA (optičko miješanje boja)	52
8. RASPRAVA	53
9. ZAKLJUČAK	55
10. LITERATURA	55

SAŽETAK

Boje i dječje stvaralaštvo dva su ključna pojma ovog diplomskog rada. Rad se sastoji od dva dijela; prvi dio je teorijski, dok su u drugom, praktičnom dijelu rada opisane provedene likovne aktivnosti vezane uz fenomen boje u igri djece predškolske dobi.

U ovom radu provedene su likovne aktivnosti s djecom predškolske dobi u kojima se promatrao fenomen boje. Djeca su pozitivno reagirala i rado sudjelovala u svim aktivnostima. Sve su se aktivnosti provodile u Dječjem vrtiću „Zeko“ u Varaždinu. Iako su u provedenim likovnim aktivnostima sudjelovala su djeca različite dobi (od 3 do 7 godina), sva su djeca, neovisno o dobi, pokazala velik interes i znatiželju.

Cilj ovog diplomskog rada je povezati pojam boje s igrom djeteta rane i predškolske dobi te potaknuti djecu na opažanje boja i istraživanje fenomena boje njihovim međusobnim miješanjem, a pri tome podržati dječju maštu i kreativnost.

Ključne riječi: boja, dječje stvaralaštvo, likovne aktivnosti

SUMMARY

Colors and children's creativity are the two key terms of this thesis. The paper consists of two parts; the first part is theoretical, while the second, practical part of the paper describes the art activities carried out related to the phenomenon of color in preschool children's play.

In this work, art activities were conducted with preschool children in which the phenomenon of color was observed. The children reacted positively and gladly participated in all the activities. All activities were carried out in the Kindergarten "Zeko" in Varaždin. Although children of different ages participated in the art activities (from 3 to 7 years old), all children, regardless of age, showed great interest and curiosity.

The goal of this thesis is to connect the concept of color with the play of children of early and preschool age and encourage children to observe colors and explore the phenomenon of color by mixing them with each other, while supporting children's imagination and creativity.

Keywords: color, children's creativity, art activities

1. UVOD

„Boju možemo doživljavati na najneposredniji način, ona je most između svijeta čovjeka i svijeta prirode. Zakonitosti duševnog života su i zakonitosti boje i kreću se između svijetla i tame, radosti i tuge...“¹ Na taj način Goethe u svom djelu „Učenje o bojama“ pobliže dočarava fenomen boje. U istom djelu Goethe tvrdi kako boja ima iznimno važnu ulogu kada je riječ o prirodnim pojavama te najprije djeluje na osjetilo oka, a potom i ljuski um.

Poveznica između ljudske populacije i fenomena boja prisutna je već tisućama godina. U različitim vremenskim razdobljima boja je predstavljala različita značenja koja su bila neprestano podložna promjeni, a tako je i danas. Kroz cjelokupnu povijest, religiju i tradiciju gradio se simbolizam boja kojeg je imala svaka kultura i svaka rasa. (Zjakić, 2010)

Igra, kao temeljna aktivnost djeteta, od velike je važnosti za cjelovit razvoj djeteta. (Duran, 2003) U ranoj i predškolskoj dobi djeca opažaju fenomen boja te koriste boje u igri. Tijekom igre djeca pokazuju velik interes za boju, što nije neobično uzmemo li u obzir činjenicu da je boja prisutna u društvu od početka civilizacije. Zbog toga se čini sasvim logičnim da se dijete u svojim likovnim počecima susreće s bojom. (Soldić, 2020) Velik značaj likovnog stvaralaštva i kulture prepoznat je i uvede u proces odgoja i obrazovanja. Likovna kultura ima svoje ciljeve koji mogu biti stručni (materijalni), odgojni i terapijski. Stručni ciljevi odnose se na stjecanje likovnih sposobnosti, dok odgojni ciljevi uključuju razvoj osobnosti i komunikacije. Terapijski ciljevi likovne kulture koriste se u svrhu prepoznavanja i korekcije negativnih psihičkih pojava tijekom djetinjstva. (Herceg i sur., 2010.)

Benefiti provođenja likovnih aktivnosti su višestruki te se upravo na njih osvrću Herceg i sur. (2010) koji objašnjavaju kako likovne aktivnosti pozitivno utječu na tjelesni i psihomotorni, socio-emocionalni, spoznajni i komunikacijski razvoj djeteta. Kada je riječ o tjelesnom i psihomotornom razvoju djeteta, likovne aktivnosti pozitivno utječu na „*sposobnost izvođenja preciznih pokreta i koordinaciju oko-ruka*“², a aktivnosti poput rezanja škarama potiču razvoj fine motorike. Nadalje, sudjelovanjem u likovnim aktivnostima djeca uče samostalno koristiti različite materijale i pribore te mogu izrađivati predmete za igru. Na taj se način potiče

¹ Goethe, Učenje o bojama

² Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi

samostalnost u igri, planiranju i odlučivanju što pozitivno utječe na socio-emocionalni razvoj djeteta. Likovne aktivnosti utječu i na spoznajni razvoj djeteta tako da potiču djecu na „*opažanja i spoznavanja prostora i predmeta*“³ što uključuje veličine, dubine, teksture, boju, oblike, udaljenosti, orijentaciju. Osim navedenog, likovne aktivnosti potiču djecu na uočavanje i rješavanje problema, kao i na izražavanje različitim oblicima. Komunikacija se smatra temeljem međuljudskih odnosa te je upravo zbog toga važno da djeca sudjeluju u aktivnostima koje potiču razvoj komunikacije. Likovne aktivnosti pozitivno utječu na razvoj komunikacije kod djece na način da obogaćuju dječji likovni rječnik. Osim toga, sudjelovanjem u likovnim aktivnostima djeca stječu sposobnost korištenja likovnog jezika i uče izraziti vlastite misli, osjećaje i ideje putem likovnih tehnika. Likovne aktivnosti potiču govornu, ali i vizualnu komunikaciju koja se odnosi na doživljaj i razumijevanje likovne umjetnosti, razvoj vizualne osjetljivosti te kreativnog mišljenja i izražavanja.

O pozitivnim učincima likovnih aktivnosti na razvoj djeteta pišu i strani autori. N. H. Freeman (2008) slaže se s tvrdnjom da su likovne aktivnosti važne za cjelovit razvoj djeteta te navodi kako crtanje i drugi oblici vizualne umjetnosti pridonose razvoju kognitivnih sposobnosti kod djece. Nadalje, National Endowment for the Arts (2015) izvještava kako likovne aktivnosti potiču razvoj fine i grube motorike. Pri tome se ističe važnost šaranja kao preteče pisanja i crtanja prepoznatljivih predmeta.

U prvom dijelu rada definira se pojam boje od strane različitih autora i iz različitih perspektiva (fizikalne, kemijske, kulturološke). U drugom se poglavlju navodi podjela boja prema autorima Jakubinu (1999) i Fresslu (1966). priložene su fotografije osnovnih boja, dobivanja sekundarnih, čistih tercijarnih i neutralnih tercijarnih boja. Navedeno poglavlje također objašnjava i slikovno prikazuje Ostwaldov krug čistih boja i Ostwaldov trokut boja. Opisane su slične (harmonične) boje i kontrastna svojstva uz slikovne primjere. Navedeno je i opisano aditivno i suptraktivno, a zatim i optičko i mehaničko miješanje boja. Sljedeće poglavlje odnosi se na boje i pigmente tijekom povijesti i govori o načinu dobivanja boja u prošlosti, značenju boja koje se mijenjalo pod utjecajem kulturoloških, vjerskih, političkih i društvenih čimbenika, kao i o psihofizičkom djelovanju i simbolici boja. Slijedi poglavlje koje u kojem se navode i opisuju razvojne faze likovnog stvaralaštva prema svojim specifičnostima. Potpoglavlja ove cjeline govore o korištenju boja u pojedinim fazama likovnog stvaralaštva te

³ Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi

utjecaju boje na djecu. Navedeni su i likovni tipovi djece prema subjektivnim likovnim faktorima, afinitetu prema likovno izražajnim sredstvima i karakteristikama ličnosti. Nadalje, 5. se poglavlje odnosi na didaktičke principe i metodiku likovne kulture. Ističe se povezanost likovne kulture i dječje igre te razlika između slobodnih i vođenih likovnih aktivnosti. Ovo teorijsko poglavlje, kao i sljedeće koje govori o poticanju dječjeg stvaralaštva, povezano je s praktičnim primjerima aktivnosti provedenih u vrtiću. Također je definiran pojam kreativnosti uz navođenje kriterija kreativnosti. Šesto poglavlje odnosi se na podjelu likovnih tehnika i opisivanje slikarskih i crtačkih tehnika u radu s djecom predškolske dobi. Opisana je primjena navedenih tehnika u vrtiću.

U drugom dijelu rada opisane su likovne aktivnosti provedene u dječjem vrtiću te su navedeni ciljevi aktivnosti. Provedeno je i opisano 7 aktivnosti s djecom u dobi od 3 do 7 godina. Aktivnosti se sastoje od pripreme, motivacije, analize dječjih radova, osvrta na provedenu aktivnost te su popraćene fotografijama radova. Poneke fotografije sadrže opise radova od strane djece. Djeca su pokazala velik interes za sudjelovanjem u svim provedenim likovnim aktivnostima te su rado sudjelovala u njima. Sudjelovanjem u likovnim aktivnostima djeci je omogućeno korištenje i miješanje različitih boja, kao i promatranje tog postupka. osim toga, djeca su kombinirala boje i oblike. Također je potaknut razvoj kreativnog razmišljanja kod djece te su djeca povezivala boje s motivima i osjećajima.

2. POJAM BOJE

Različite boje pojava su s kojom se ljudi susreću u svakodnevnom životu te imaju višestruku primjenu. Primjerice, mogu upozoriti na opasnost, poslužiti za izražavanje emocija ili organizaciju prostora, a važnu ulogu imaju i u prirodi, prometu, modi, marketingu, umjetnosti. Sve što čovjek doživljava, mozak pretvara u koncept predmeta, mirisa, zvuka, ali i boja, što ljudima omogućava ne samo razumijevanje vlastite okoline, već i cijelog svijeta.

Definiranjem pojma boje bavili su se različiti autori pa je tako Fressl (1966) boju definirao kao „*optičko razlikovanje boje nekog materijala ili pojava koji se sastoji u snazi odbijanja ili primanja svjetlosnih zraka*“⁴. Nadalje, važno je spomenuti i autora Marijana Jakubina (1999) koji navodi kako boja zapravo označava dva pojma. Prvi se pojam odnosi na „*osjećaj koji u oku stvara svjetlost emitirana iz nekog izvora ili reflektirana od površine neke materije*“⁵, dok se drugi pojam odnosi na tvar za bojenje. Hrvatski redatelj Nikola Tanhofer također definira pojam boje. Prema Tanhoferu (2008) boju možemo doživjeti organom vida, stoga se ona smatra optičkim fenomenom. Spomenuti autor također navodi attribute koji definiraju svaku boju, a to su:

- bojeni ton (tonalnost boje),
- zasićenost (saturacija),
- svjetloća (luminacija).

Dakle, boje postoje svuda oko nas te nastaju kako proizvod svjetla i vida. Izvor svjetlosne energije, predmet na koji energija pada te čovjek koji posjeduje složeni biološki aparat koji uključuje oko i mozak, tri su temeljna elementa potrebna za ostvarenje fenomena boja. Boja je percepcija, a ne svojstvo predmeta, za razliku od pigmenta koji omogućuje raspoznavanje različitih nijansi boja. Nadalje, kada je riječ o nastanku boja, taj je fenomen moguće sagledati iz kemijskog ili fizikalnog stajališta. Prema kemijskom tumačenju, boje se pojavljuju jer određeni predmeti apsorbiraju jedan dio svjetlosti, a drugi dio reflektiraju. (Brenko, 2009) S druge strane, za znanstvenike s područja fizike boja je fenomen svjetla. (Bedić, 2017)

⁴ Fressl, I. (1966) Slikarska tehnologija

⁵ Jakubin, M. (1999) Likovni jezik i likovne tehnike

Osim kemijske i fizikalne dimenzije, boje sadrže i kulturološku dimenziju. U mnogim kulturama tijekom povijesti bojama su se označavale strane svijeta, planeti i božanstva. U većini kultura plava boja služi kao simbol vertikalne dimenzije (svjetloplava na vrhu, tamnija nijansa u podnožju), dok crvenom se bojom simbolizira horizontalna dimenzija (svjetlocrvena na istoku, tamnocrvena na zapadu). Crna boja služi kao simbol vremena, a bijela simbolizira izvan vremensko, stoga ove suprotne boje zajednički simboliziraju dualizam bića.

Tijekom povijesti, boje su se također primjenjivale u prikazivanju društvenog identiteta. Primjerice, boja odjeće označavala je pripadanje određenoj društvenoj zajednici ili poredak pojedinca u društvenoj hijerarhiji. U srednjem vijeku odjeća crvene boje smatrala se luksuzom, povlasticom elitnih slojeva društva te je ostalim pojedincima bila zabranjena. (Brenko, 2009) Pojedinci iz visokih društvenih slojeva nosili su odjeću jarkih i živih boja, dok je odjeća običnih pučana bila neuglednih boja. (Domitrović, 2016.)

2.1. Goetheova i Newtonova teorija

Goethe nalaže kako sve boje nastaju iz sive, odnosno iz mutnog, što objašnjava tvrdnjom kako je Sunčeva svjetlost bezbojna, ali kada je nebo pokriveno oblacima, Sunčeve se zrake doimaju žutima. Prema Goetheu sve boje nastaju iz tame, to jest zamućivanjem crnila. Svojim djelom „Učenje o bojama“ iz 1810. godine Goethe je htio opovrgnuti Newtona koji je cijelo stoljeće prije dokazao kako Sunčeva svjetlost obuhvaća sve boje. To je učinio tako što je usmjerio svjetlost na jednu stranu prizme, a prizma je tada raspršila zraku svjetlosti i prikazala dugine boje. Osim toga, Newton je eksperimentom htio dokazati sintezu boja u zbroj bijele za što je koristio zvrk s bojama i ploču podijeljenu na sedam boja. Prema Newtonovoj teoriji, kada se ploča brzo okreće, boje se miješaju i zajednički čine bijelu boju. Međutim, okretanjem zvrka nastala je siva boja.

2.2. Podjela boja

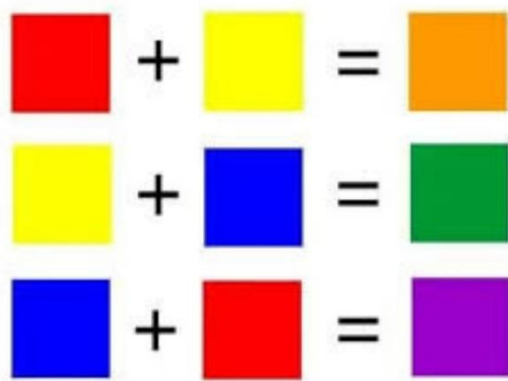
Problematika i podjela boja teme su kojima su se tijekom povijesti bavili mnogi znanstvenici. Aristotelova podjela boja prema kojoj se boje dijele samo na bijelu, žutu, crvenu, zelenu i plavu dugo je bila aktualna. (Brenko, 2009) Među znanstvenicima koji su istraživali boje te ih svrstavali u određeni sustav ističe se njemački fizičar Wilhelm Ostwald čija je podjela boja prihvaćena i danas. Prema Ostwaldu, boje se mogu podijeliti prema kromatskim svojstvima, stoga postoje šarene ili kromatske boje i nešarene ili neutralne (akromatske) boje. Šarenim, odnosno kromatskim, bojama smatraju se boje unutar sunčevog spektra, dok se akromatskim ili nešarenim bojama smatraju crna, bijela i siva te ih se često naziva „nebojama“. U slučaju kada boje sunčevog spektra ne sadrže crnu ni bijelu boju, riječ je o čistim bojama. (Jakubin, 1990)

Autor Ivo Fressl (1966) također navodi podjelu boja te boje dijeli na primarne (boje prvog reda), sekundarne (boje drugog reda), tercijarne (boje trećeg reda) i neutralne (neprave) boje. Prema spomenutom autoru primarne boje su žuta, crvena i plava, sekundarne boje su zelena, ljubičasta i narančasta, a u boje trećeg reda ubrajaju se sivosmeđa, sivozelena, sivoljubičasta, narančastožuta itd. Jakubin (1999) također navodi tercijarne čiste boje i tercijarne neutralne boje. Tercijarne čiste boje su nijanse boja koje nastaju miješanjem jedne primarne i jedne sekundarne boje u bilo kojem omjeru (narančastožuta, narančastocrvena, crvenonarančasta itd.). Tercijarne neutralne boje nastaju miješanjem dviju komplementarnih boja koje se međusobno neutraliziraju (poništavaju). Kada su pomiješane u istim omjerima neutraliziraju se u sivo, a u različitim omjerima dobiva se neutralna smeđa boja, na primjer, smeđozelena ili smeđoplava.

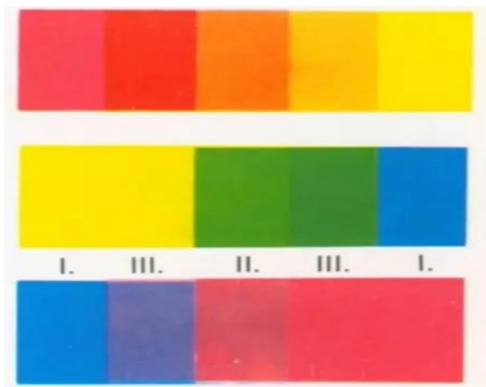
Jakubin (1999) također spominje tople i hladne boje te njihovo djelovanje. Toplim bojama smatraju se crvena, žuta i narančasta, dok su hladne boje plava, ljubičasta i zelena te svi njihovi tonovi. Hladne boje nalaze se na lijevoj strani Ostwaldovog kruga čistih boja, a tople boje su na desnoj strani. Dodavanjem hladne boje toploj boji, hladna boja postaje toplija (na primjer, ako se zelenoj dodaje žuta boja, zelena postaje toplija). Tople boje djeluju blisko, približavaju elemente i vizualno smanjuju prostor, dok hladne boje djeluju udaljavajuće, umirujuće i vizualno povećavaju prostor.

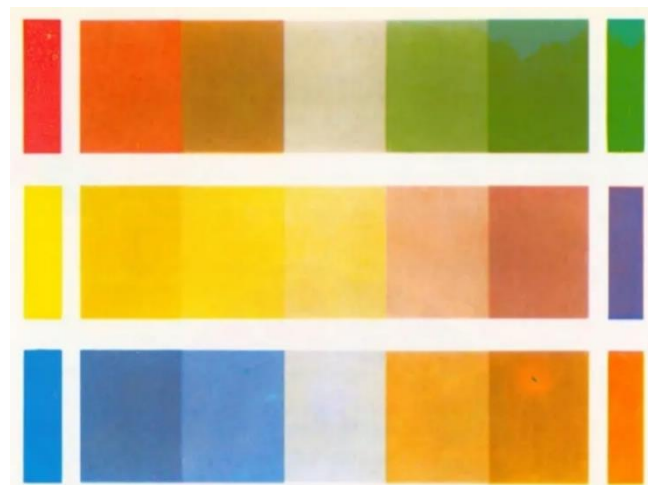
Slika 1. Osnovne boje
Izvor: <https://sarenapaleta.wordpress.com/vi-razred/>

Slika 2. Dobivanje sekundarnih boja
Izvor: Jakubin, M. (1999) Likovni jezik i likovne tehnike

Slika 3. Dobivanje čistih tercijskih boja
Izvor: Jakubin, M. (1999) Likovni jezik i likovne tehnike

Slika 4. Dobivanje neutralnih tercijskih boja
Izvor: Jakubin, M. (1999) Likovni jezik i likovne tehnike

2.3. Ostwaldov krug čistih boja

Wilhelm Ostwald poredao je sto čistih boja u krug sa svim njihovim nijansama. Boje je označio brojevima od 1 do 100 te je miješao dvije susjedne boje kako bi dobio novu nijansu. Redom je miješao boje, od žute prema crvenoj, plavoj pa ponovno do žute čime je zatvorio krug. Na desnoj polovici Ostwaldovog kruga nalaze se sve žute, narančaste, crvene i grimizne, a na lijevoj polovici su žutozelene, zelene, plave, ljubičastoplave, i ljubičaste nijanse. Unutar kruga, boje se dijele na tri kategorije, a to su osnovne (primarne) boje, sekundarne (izvedene) boje i tercijarne boje (boje trećeg reda). Osnovne boje (ili ishodišne, primarne, boje prvog reda, parabojе) međusobnim miješanjem daju sve ostale boje, dakle čine osnovu za sve druge boje. Osnovnim bojama smatraju se crvena, plava i žuta. Sekundarne boje ili boje drugog reda nastaju miješanjem dviju osnovnih boja u istom omjeru. Na primjer, miješanjem jednakog omjera crvene i žute nastaje narančasta, miješanjem žute i plave nastaje zelena, a miješanjem plave i crvene nastaje ljubičasta boja. Prema tome, narančasta, zelena i ljubičasta su sekundarne boje. Tercijarne boje (boje trećeg reda) su sve nijanse boje koje nastaju miješanjem jedne osnovne i jedne sekundarne boje u različitim omjerima, primjerice narančastožuta, narančastocrvena, plavozelena, ljubičastoplava.

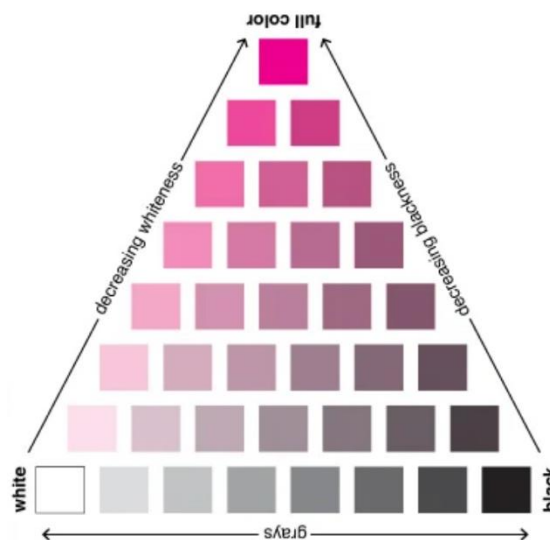

Slika 5. Ostwaldov krug čistih boja
Izvor: Nassau, K. (2024). Colour. Encyclopedia
Britannica.

2.4. Ostwaldov trokut boja

Uz svaku šarenu boju nalazi se cijeli niz boja koje nastaju dodavanjem bijele i/ili crne te na taj način nastaju tonovi boja. Ton je definiran kao količina svjetlosti u boji te dodavanjem crne ili bijele boju možemo učiniti tamnijom ili svjetlijom. Wilhelm Ostwald svrstao je tonove boje u istostraničan trokut u kojem se na jednom vrhu nalazi čista boja, a na druga dva vrha nalaze se crna i bijela.

Tonska svojstva mogu se podijeliti na akromatske tonove, svijetle kromatske tonove, zagasite kromatske tonove, mutne kromatske tonove, tercijarne čiste i neutralne tonove i degradaciju boje. Akromatski tonovi su sve nijanse sive boje te se u Ostwaldovu trokutu nalaze na stranici između bijele i crne. Svijetli kromatski tonovi nastaju miješanjem čiste boje s bijelom, a zagasiti kromatski tonovi nastaju miješanjem čiste boje s crnom. Mutni kromatski tonovi nalaze se u unutrašnjosti Ostwaldova trokuta te nastaju miješanjem čiste boje sa sivom. Neutralni tercijarni ton dobiva se kada se osnovna boja potamnjuje sa sekundarnom, na primjer žuta kao osnovna boja potamnjuje se sa sekundarnom ljubičastom. Degradacija boje odnosi se na oduzimanje intenzivnosti, jakosti i snage. Boje se može degradirati razrjeđivanjem, to jest oduzimanjem pigmenta.

Slika 6. Ostwaldov trokut boja
Izvor: Schummer, J. (2024). Wilhelm Ostwald. Encyclopedia Britannica

2.5. Kontrastna svojstva boja

Boje je također moguće podijeliti prema kontrastnim svojstvima na slične ili harmonične boje i različite ili kontrastne boje. Slične (harmonične) boje u Ostwaldovu su krugu susjedne, dok se različite (kontrastne) boje u Ostwaldovu krugu nalaze jedna nasuprot drugoj, udaljene su.

Slika 7. Slične ili harmonične boje
Izvor: Art Nebula
<https://www.artnebulaph.com/blogs/lets-get-technical/color-harmony>

Autor Jakubin u svojoj knjizi navodi kontraste boja prema Johannesu Ittenu, švicarskom umjetniku i teoretičaru boja, a to su sljedeći:

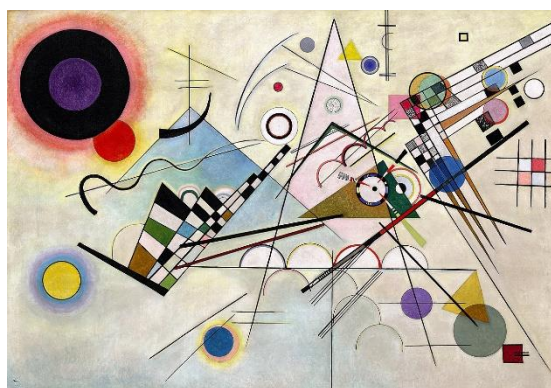
a) *Kontrast boje prema boji*

Ovaj kontrast je najjednostavniji zbog toga što se čiste, jarke boje suprotstavljaju, stoga je ovo „kontrast međusobne različitosti boja“⁶. Za postizanje kontrasta boje prema boji potrebno je koristiti najmanje tri potpuno različite boje, a dodavanjem sekundarnih i tercijarnih boja jačina kontrasta se smanjuje.

⁶ Jakubin, M. Likovni jezik i likovne tehnike (1990)

Slika 8. Kontrast boje prema boji
Robert Delaunay – Homage to Bleriot, 1914.
Izvor: Galerie Mont-Blanc, 2024.

Slika 9. Kontrast boje prema boji
Wassily Kandinsky – Kompozicija VIII, 1923.
Izvor: The Solomon R. Guggenheim Foundation, 2024.

b) Kontrast svjetlo-tamno

Najjači kontrast svjetlo-tamno je crno-bijelo između kojih se nalaze sivi tonovi, međutim uz akromatski svjetlo-tamni kontrast postoji i kromatski (koloristički) kontrast svjetlo-tamno. Na primjer, žuta predstavlja najsvjetliju čistu boju, dok je ljubičasta najtamnija.

Slika 10. Kontrast svjetlo-tamno
Ignjat Job – Kameni stol, 1935
Izvor: Galerija umjetnina Split

Slika 11. Kontrast svjetlo-tamno
Ljubo Ivančić – Riblja kost i tava, 1959
Izvor: Galerija Adris, 2007.

c) Kontrast toplo-hladno

Najjači toplo-hladni kontrast je kombinacija plavozelene s narančastocrvenom bojom. Spoznaja da neke boje u ljudima uzrokuju osjećaj topline ili hladnoće vrlo je važna te posebnu ulogu ima u medicinskoj terapiji bojom.

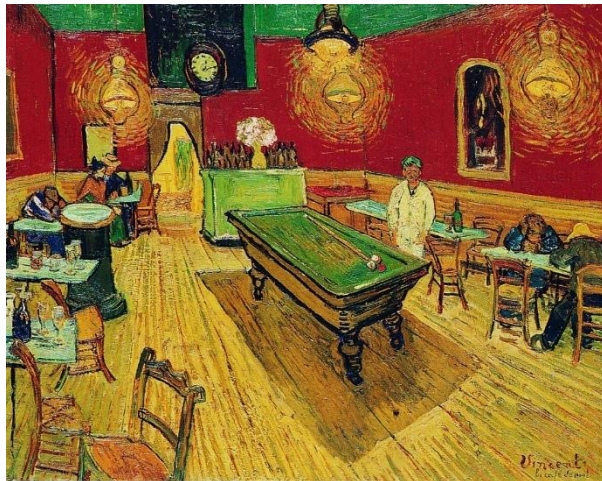
Slika 12. Kontrast toplo-hladno
Paul Klee – Zlatna ribica, 1925.
Izvor: MeisterDrucke, 2023.

Slika 13. Kontrast toplo-hladno
Joan Miro – Osobe na crvenoj zemlji, 1938.
Izvor: Likovna kultura UFZG, 2006.

d) *Komplementarni kontrast*

Ovo je kontrast između jedne osnovne boje i jedne boje koja je dobivena miješanjem dvije osnovne boje. Na primjer, to je kontrast crvene boje i zelene (koja je dobivena miješanjem žute i plave). Komplementarni parovi žuta-ljubičasta, crvena-zelena i narančasta-plava.

Slika 14. Komplementarni kontrast crveno-zeleno
Vincent Van Gogh – Night Cafe, 1888.
Izvor: The Yale University Art Gallery

Slika 15. Komplementarni kontrast narančasto-plavo
Claude Monet – Impression, Sunrise, 1872
Izvor: Davies, W. (2024). Encyclopedia Britannica

e) Simultani i sukcesivni kontrast

Simultani kontrast javlja se kada promatramo plohu obojenu određenom bojom te istovremeno uočavamo komplementarnu boju te boje. Sukcesivnu kontrast označava uočavanje komplementarne boje nakon promatranja nekog objekta obojenog jarkom bojom.

f) Kontrast kvalitete

Kontrast kvalitete odnosi se na suprotnost čistih, jarkih boja prema mutnim tonovima, na primjer jarkozelena prema mutnozelenoj.

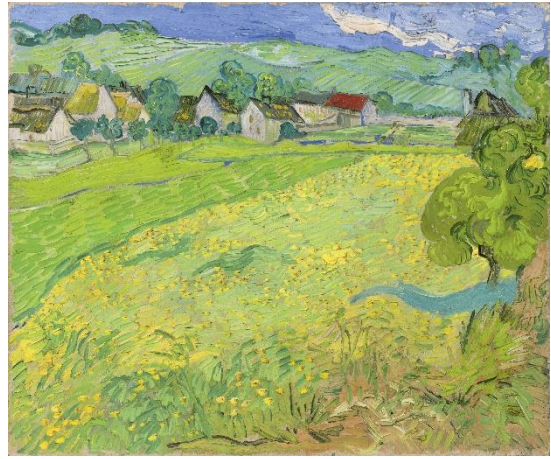
Slika 16. Kontrast kvalitete
Rene Magritte – The Banquet, 1957.
Izvor: The Art Institute of Chicago, 2018.

g) Kontrast kvantitete

Ovaj se kontrast još naziva kontrastom proporcija te se odnosi na količinu određenih boja.

Slika 17. Kontrast kvantitete
Henri Matisse – The Red Studio, 1916.
Izvor: The Red Studio, 2022.

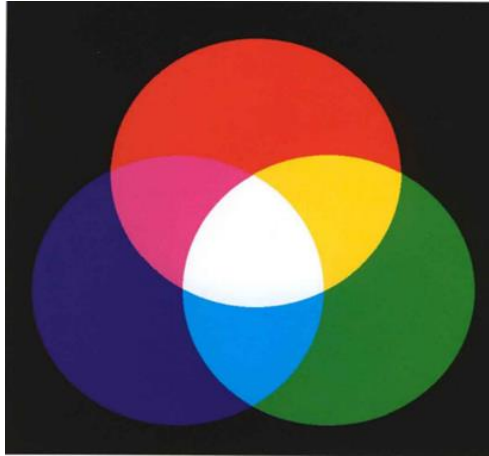

Slika 18. Kontrast kvantitete
Vincent van Gogh – Les Vessenots in Auvers, 1890.
Izvor: Thyssen-Bornemisza National Museum, 2024.

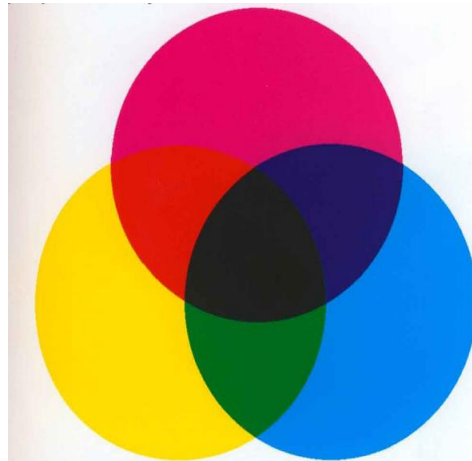
2.6. Aditivno i suptraktivno miješanje boja

N. Tanhofer (2008) aditivno miješanje ili aditivnu sintezu boja objašnjava kao zbrajanje različitih boja svjetla u različitim proporcijama kojima se mogu dobiti sve ostale boje. Slika 12. prikazuje aditivno miješanje boja prema N. Tanhoferu; preklapanje crvenih i zelenih svjetlosnih snopova (njihovo zbrajanje, aditivna mješavina) daje žutu svjetlost, preklapanje crvenog i plavog snopa daje grimiznu svjetlost, a preklapanje plavog i zelenog daje plavozelenu svjetlost. U sredini se preklapaju snopovi sve tri boje te nastaje bijelo svjetlo.

Suprotno od aditivnog miješanja boja, suptraktivno miješanje boja temelji se na oduzimanju boja bijelom svjetlu. Slika 13. prikazuje postupno oduzimanje boje od bijelog svjetla.

Slika 19. Aditivno miješanje boja
Izvor: Tanhofer, N. (2008) O boji

Slika 20. Suptraktivno miješanje boja
Izvor: Tanhofer, N. (2008) O boji

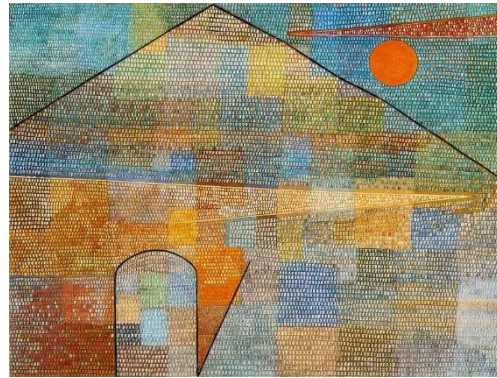
2.7. Miješanje boja

Miješanje boje može biti mehaničko ili optičko. Kada se boja na paleti miješa s drugom bojom riječ je o mehaničkom miješanju boja (boje se fizički miješaju). Optičko miješanje označava postavljanje boja jedne pored druge te tehnikom točkanja odnosno nanošenjem mrlja nastaje nova boja. Na taj se načinu oku stvara nova boja koja je dobivena „*izmjenom dviju ili više različito obojenih mrlja, kvadratića ili točkica.*“⁷ Na taj se način boje opažaju na televizijskim i računalnim ekranima. Dakle, ukoliko se sitne mrlje različitih boja nalaze jedna pored druge, ljudsko oko će ih percipirati kao jednu boju. Trobojni tisak zasniva se na optičkom miješanju boja. Pri reproduciranju se s matrice najprije otisne žuta boja, zatim plava, crvena i crna. Kada se reproducirano djelo gleda pod povećalom, moguće je vidjeti mnogo žutih, plavih, crvenih i crnih mrlja od kojih, zbog optičkog miješanja boja, nastaju nove boje i njihove nijanse.

⁷ Jakubin, M. (1999). Likovni jezik i likovne tehnike

Slika 21. Mehaničko miješanje boja
Izvor: Homegrown friends, 2013.

Slika 22. Optičko miješanje boja
Paul Klee – Ad parnassum, 1932.
Izvor: Artchive, 2024.

3. SIMBOLIKA BOJA I PSIHOLOŠKO DJELOVANJE BOJA

Tijekom povijesti ljudi su različitim pojavama pridavali različita značenja, pa su tako i boje nosile određeno značenje koje je ovisilo o kulturi, političkim, vjerskim i društvenim čimbenicima. Simbolika boja kroz povijest se mijenjala, stoga određena boja može imati različita značenja. (Cukrov, 2022.)

Od davnina boje se smatraju sastavnim dijelom ljepote. U svim se kulturama nalaze tri temeljne boje: crna, bijela i crvena. Kontrast crno-bijelo ima moralno značenje dobar-zao. Kasnije, tijekom 12. i 13. stoljeća, i ostale boje zauzimaju svoje mjesto u simboličkom sustavu. S obzirom na to da je tijekom navedenog razdoblja postojala jasna hijerarhija među ljudima, tri temeljne boje postale su nedovoljne za prikazivanje različitosti u društvu te su uz njih počele koristiti žuta, zelena i plava boja.

Opće je poznata činjenica da boja uvelike utječe na raspoloženje kao i na iskustvo. S obzirom na to da ljudske emocije promjenjive i razlikuju se od osobe do osobe, ispitivanje povezanosti boja i emocija znatno je otežano. Prema Freudu, doživljaj boja u korelaciji je sa životnim potrebama na koje određene boje asociraju. (Zjakić i Milković, 2010.)

Pojedini osjećaji vežu se za određenu boju. Osim toga, psiholozi smatraju kako boje mogu potaknuti osjetila te imaju velik utjecaj na ponašanje, reakcije i raspoloženje pojedinca. Takvo se djelovanje boje zasniva na individualnom doživljaju boja. (Brenko, 2009) Također, psiholozi tvrde kako je reakcija na boju emocionalna. Ustanovljeno je kako plava boja smiruje, dok

crvena pojačava napetost mišića. Osim toga, tople boje pojačavaju rad živčanog sustav, uzrokuju povišenje krvnog tlaka i tjelesne temperature, dok hladne boje izazivaju suprotne reakcije. Na temelju istraživanja psiholozi su zaključili kako su tople boje pozitivne i nemirne, što je suprotno hladnim bojama koje su tihe, mirne, udaljavajuće.

Djelovanjem boja bavi se i N. Tanhofer (2008) koji doživljaj boja smatra subjektivnim fenomenom koji utječe na osjetila i ljudsku psihu. Navodi kako crvena boja djeluje upozoravajuće, žuta boja djeluje poticajno, dok je plava boja koja predstavlja daljinu. Bijelu ne smatra bojom, već prazninom, a siva predstavlja idealnu podlogu za sve boje.

Dobrića Belamarić (1982) također se bavi problematikom psihofizičkog djelovanja boja te ističe kako su istraživanja pokazala kako različite boje izazivaju različite reakcije kod ljudi, nesvjesno utječu na raspoloženje. Autorica navodi simboliku boja s kojom se susrećemo u svakodnevnom životu:

Crvena boja

U mnogim se kulturama smatrala najvažnijom, a svoju je popularnost stekla zbog činjenice da su je ljudi vrlo rano naučili proizvoditi i rabiti. Kroz povijest je crvena boja nosila značenje skupog i bogatog te su se odjeća i predmeti te boje smatrali iznimno lijepima. Osim toga, crvena boja predstavlja vatru i krv. Zbog svoje uočljivosti, crvena boja se često koristila kao znak opasnosti ili upozorenja. Boja najjačeg intenziteta i najveće privlačnosti koja djeluje snažno i nasrtljivo. Crvena boja simbolizira ljubav i radost, a u tamnijim nijansama može simbolizirati krv, borbu ili mržnju. Kao vrlo nametljiva boja u suvremenom se svijetu koristi kao znak opasnosti.

Crna boja

Označavala je smrt, grijeh, zlo, ako i strah od nepoznatog. Crna, kao nedostatak svih boja, izaziva osjećaj praznine. Stvara osjećaj beskonačnosti i produbljuje prostor. U kombinaciji sa crnom bojom druge boje djeluju intenzivnije. Crna boja služi kao simbol žalosti, nedaća, smrti i briga. Početkom modernog doba, crna postaje bojom visokog, elitnog društva.

Ružičasta boja

Smatra se ublaženom crvenom bojom, stoga je i njezino djelovanje blago. Koristi se kao simbol slatkoće i nježnosti.

Žuta boja

Ovo je boja koja djeluje poticajno, označava svjetlo i toplinu. Također predstavlja radost i veselje, a uz to je i boja velike vidljivosti. Važno je spomenuti da je žuta najsvjetlija boja te predstavlja simbol ljudskih misli. Kombiniranjem žute s drugim bojama moguće je postići različite efekte, na primjer kombinacija žute i crne djeluje svečano, kombinacija zelene i žute djeluje neugodno i bolesno, dok se kombiniranjem žute i crvene postiže osjećaj ugone, topline i zadovoljstva. Naime, pozitivne osobine žute boje vezale su se uz Sunce, toplinu, optimizam, veselje i bogatstvo (zlato). Međutim, žuta boja također je označavala propadanje, primjerice, papiri i zubi tijekom vremena požute kao što i koža bolesnog čovjeka požuti. (Brenko, 2009)

Narančasta boja

Simbolizira sjaj i bogatstvo te djeluje svečano i veselo.

Zelena boja

Zelena boja djeluje umirujuće te pridonosi stvaranju duševnog mira. Ova se boja smatra simbolom mira, vjere i nade. Žutozeleni tonovi asociraju na nešto uzbudljivo i aktivno, dok plavozelena djeluje otrovno. Iz kršćanskog aspekta, zelena boja je označavala nadu i nov život, a povezivala se i s prirodom. Stari Egipćani zelenu su koju koristili kao oznaku za besmrtnost te se bog plodnosti, Oziris, prikazivao zelenom bojom. Tijekom 19. stoljeća, za vrijeme proizvodnje prvih novčanica (dolara), zelena se boja često povezivala s novčanim dobitcima.

Plava boja

Djeluje suprotno od crvene boje, dakle pasivna je i hladna. Prema Goetheu plava boja se naziva „očaravajuće ništa“. Plava je najmirnija boja te pozitivno utječe na koncentraciju. Kao boja neba, plava može simbolizirati besmrtnost, ali i vjernost, istinu, jasnoću ili plemenitost. Zanimljivo je da se nebo i more povezuju s plavom bojom, ali iza nje se krije neotkriveno područje koje u ljudskoj podsvijesti koje više nije plavo, već crno. Plava se boja tijekom povijesti poistovjećivala s rajem i nebom.

Ljubičasta boja

Boja koja djeluje svečano i očaravajuće, a također i ima tajanstveno djelovanje. U svjetlijim tonovima može djelovati uzvišeno. Često simbolizira čarobnjaštvo, pokoru ili dobrotu.

Grimizna ili purpurnocrvena

Grimizna ili purpurnocrvena je kombinacija crvene i plave boje koja djeluje dostojanstveno i bogato. To je boja časti koja također simbolizira kraljevstvo i visoki društveni položaj.

Bijela i siva boja

Bijela i siva ne smatraju se bojama, međutim mogu izazvati određene reakcije kod ljudi, iako slabije izražene nego šarene boje.

Bijela se smatra bojom svjetla. Kao i jako svjetlo, djeluje umarajuće te proširuje prostor. Koristi se kao sredstvo osvjetljavanja i jasnoće kada je u kombinaciji s drugim bojama, a simbolizira red, čistoću, nezavisnost, jedinstvo. . U raznim kulturama diljem svijeta bijela boja označava čistoću, mir i blaženstvo. U religijskom kontekstu, bijela boja označava početak i kraj vremena te je ujedno i boja svećenika. Tijekom 17. i 18. stoljeća bijela boja puti bila je karakteristična za aristokratsko društvo.

4. RAZVOJ DJEČJEG LIKOVNOG STVARALAŠTVA

Prema Belamarić (1989) likovni jezik ili likovni izraz kod djece predstavlja urođeni oblik izražavanja. Sposobnost likovnog izražavanja djeca ne preuzimaju od društvene okoline, već se ona razvija putem „*unutrašnjeg svijeta djeteta i njegove vanjske okoline*“⁸. Oblici likovnog izražavanja djece otkrivaju djetetova dosadašnja znanja i razmišljanja. Premda je sposobnost likovnog stvaralaštva urođena svoj djeci, ona se razvija ili oslabljuje ovisno o tome koliko je djetetu omogućeno pravo individualnosti. Osim navedenog, likovni izražaj djeteta smatra se pokazateljem djetetove osobnosti, emocionalnog stanja, interesa i osjećaja. (Klapač, 2022) Nadalje, kada je riječ o likovnom jeziku djece, autor Marijan Jakubin (1990) ističe kako likovni jezik ima svoj racionalni dio koji je moguće naučiti, međutim postoji i dio koji je nemoguće racionalno spoznati. Njega karakterizira intuicija i doživljaj.

Sposobnost likovnog izražavanja kod djece se razvija određenim redosljedom pri čemu je svaka razvojna faza važna te se nastavlja na raniju fazu. Prema Bodulić (1982) postoje tri osnovne razvojne faze dječjeg likovnog izražavanja. Prva faza naziva se fazom šaranja te predstavlja početak likovnog izražavanja, a javlja se nakon navršene druge godine života. Za

⁸ Belamarić, D. *Dijete i oblik* (1989)

ovu fazu karakteristične su velike šare usmjerene u istom pravcu upravo zato što dijete još nije ovladalo pokretima mišića i zglobovima prstiju. U početku je šaranje motorička aktivnost, no kada dijete savlada elemente poput crte, točke i mrlje, pronalazi sličnost između tih elemenata i objekata iz stvarnosti te ih pokušava prikazati. Djetetova šara je proizvod određene misaone slike djeteta te igra šaranja pokreće dijete da likovno oblikuje zamišljeni lik. Autori Grgurić i Jakubin (1996) naglašavaju kako u spomenutoj fazi djeca često grčevito drže olovku među prstima te rijetko dižu olovku s papira između pokreta.

Nakon faze šaranja slijedi faza predsheme i sheme. U ovoj fazi dijete počinje prikazivati lik čovjeka koji se naziva glavonošcem. Dakle, dijete prikazuje krug u koji svrstava ostale dijelove tijela te taj prikaz postaje predshema za shematsko prikazivanje čovjeka. Također, autori Grgurić i Jakubin (1996) ističu mogućnost da crteži *glava-noge* koji simboliziraju ljudski lik predstavljaju način na koji djeca vizualno opisuju sama sebe – gledamo li prema dolje, možemo vidjeti svoje noge koje tada izgledaju kao da izlaze iz glave.

Zatim slijedi faza realističnog prikazivanja odnosno stadij vizualnog realizma. U ovoj fazi dijete je u mogućnosti na temelju svog iskustva uspostaviti vezu između ljudskog lika i drugih objekata poput kuće, životinje, drva, sunca i drugih. Na taj način dijete dodatno obogaćuje svoj likovni rad. Objekti su prikazani realističnije i detaljnije, a proporcije su skladnije.

4.1. Boja u razvojnim fazama dječjeg likovnog stvaralaštva

Izražavanje bojom započinje prikazom obojene crte nakon čega slijedi prikaz obojene plohe. U fazi šaranja djeca više interesa pokazuju za teksturu i razmazivanje boje, dok im simbolika boja nije važna. Izražavanje bojom velikom se brzinom razvija, ponajprije od razmazivanja boje po podlozi i otiskivanja prstima, nakon čega slijedi vješto rukovanje kistom. Djeca vole jarke boje i kontraste te će se rado igrati bojama i stvarati svoje boje ukoliko im se ponudi širok spektar boja.

Prelaskom u fazu predsheme i sheme dijete započinje kompleksnije izražavanje bojom na što ga potiče vlastita okolina i likovni motivi vezani uz boju. U ovoj fazi djeca bojom ističu važne detalje svojih likovnih radova. U ovoj fazi djeca crtaju bojom, ali ne bojaju plohu. Za ovo je razdoblje također karakteristično slobodno odabiranje boje pri čemu djeca zanemaruju

stvarnu boju predmeta i stvaraju vlastitu stvarnost, stoga trava može biti crvena, nebo ljubičasto, drvo plavo.

U fazi vizualnog realizma djeca se, uz pomoć odrasle osobe, upoznaju s tonskom i kolorističkom modulacijom koje koriste u svojim radovima te se gubi ekspresija spontanog dječjeg izraza. (Vazdar, 2022)

Autorica Dobrila Belamarić (1986) također opisuje korištenje boja u različitim razvojnim fazama dječjeg stvaralaštva. Navodi kako crtanje bojom „*potvrđuje dominaciju crtanja u likovnom izražavanju djece*“⁹. Djeca u dobi od 2 do 4 godine prikazuju plohe, mrlje i crte u boji, rado upotrebljavaju sve boje i izmjenjuju ih. Za djecu ove dobi rad olovkama u boji ne predstavlja problem, međutim za miješanje boja i vode potrebna je dodatna spretnost. Belamarić ističe važnost kvalitete kista – nekvalitetnim i debelim kistom dijete ne može ostvariti svoj likovni potencijal te se gubi kvaliteta boje. U toj dobi dijete ne prikazuje boje predmeta, već „*iskazuje svoj cjelovit doživljaj potaknut viđenjem obojenih oblika*“¹⁰.

Djeca u dobi od 2 do 4 godine bojama ne daju vizualno (primijenjeno) značenje što znači da svaka boja u određenom trenutku može preuzeti svako značenje. Prema Belamarić (1986) crtanje bojom nastavlja se i u dobi od 4 i 5 godina. Naglašava važnost igre bojenja koja djeci omogućuje izbor boja, kao i otkrivanje značenja boja. U ovoj se dobi nastavlja biranje boja prema vlastitim sklonostima. Djeca bojom prikazuju svoju trenutnu ideju. Stvarno izražavanje bojama započinje kada djeca počinju unositi boje ploha u svoje likovne radove.

Djeca u dobi od 5 i 6 godina imaju znanja koja im omogućuju bogato izražavanje bojom. Primjena boja i uloge koje djeca dodaju boji omogućava uvid u likovne mogućnosti i sposobnosti djece. U toj dobi djeca nemaju potrebu označavati obrise, a zatim bojati, već „*istodobno stvaraju oblike i određuju njihovu obojenost*“¹¹. Nadalje, djeca navedene dobi s lakoćom mijenjaju boje, a „*porijeklo boja tih oblika djelomično potječe iz prirode, a djelomično iz mašte djeteta*“.¹² Dakle, djeca opažaju stvarne boje i unose ih u svoje radove. Autorica objašnjava kako vizualni podaci unaprjeđuju dječju maštu. Mašta razbija monotoniju realizma koji pruža općenitu sliku neke pojave i suprotan je dječjoj angažiranosti i istraživanju.

⁹ Belamarić, D. (1986) Dijete i oblik.

¹⁰ Belamarić, D. (1986) Dijete i oblik

¹¹ Belamarić, D. (1986) Dijete i oblik

¹² Belamarić, D. (1986) Dijete i oblik

4.2. Utjecaj boje na djecu

Važan element okoline u kojoj borave djeca jest boja koja se nalazi svuda oko njih; na igračkama, odjeći, zidovima. Uz boje se često povezuju rodni stereotipi među kojima je najpoznatiji onaj koji nalaže kako je ružičasta boja predviđena za djevojčice, a plava za dječake. Takvi rodni stereotipi utječu na oblikovanje djetetove okoline od strane roditelja. Rezultati istraživanja na temu povezivanja boja i emocija u dječjoj dobi pokazuju kako djeca preferiraju jarke boje i s njima povezuju pozitivne emocije, dok s tamnijim bojama povezuju negativne emocije.

Utjecaj boje na čovjeka, u ovom slučaju dijete, uočljiv je od najranije dobi. Na primjer, u svojim crtežima djeca koriste tople boje kao što su narančasta, crvena i žuta kako bi označili bliske i važne predmete. S druge strane, djeca koriste hladne boje poput zelene, plave i ljubičaste kada prikazuju nešto manje blisko i nepoznato. (Sirovina, 2022) Tijekom treće godine života djeca razvrstavaju predmete prema bojama te mogu imenovati boje, a tijekom četvrte godine dijete počinje koristiti određenu boju kako bi naglasilo elemente koji su mu važni. (Sabljčić, 2019.) Djeca preferiraju tople boje, stoga u prostorima takvih boja lakše iskazuju emocije, a prostori svijetlih boja kao što su žuta, bijela, svijetloplava i svjetlozelena kod djece potiču razvoj kreativnosti. Istraživanja su također pokazala kako je crvena omiljena boja djeci kojoj nedostaje ljubavi, dok plavu boju vole djeca koja se suzdržavaju od izražavanja emocija. Sklonost sivoj, crnoj i smeđoj boji pokazuju djeca koja se društveno neprihvatljivo ponašaju, a djeca koja se brzo prilagođavaju često biraju narančastu boju. (Sirovina, 2022.)

4.3. Likovni tipovi djece

U predškolskom razdoblju djetetovo likovno izražavanje odraz je djetetovog razmišljanja, stoga uvelike ovisi od djetetovom spoznajnom razvoju. Dakle, dijete crta na određen način zato što mu tako nalaže genetski kod njegovog razvoja. U razdoblju od 5. do 8. godine života dolazi do velike promjene u djetetovom likovnom izražavanju te se tada radovi djece počinju sve više razlikovati. Većina autora tvrdi kako likovni tipovi djece postaju uočljivi tek nakon 5. ili 6. godine života, međutim značajnije se razlike javljaju u kasnijoj dobi. Vrlo je važno dobro poznavanje individualnog pristupa likovnom stvaralaštvu i kognitivnog razvoja

pojednog djeteta kako bi bilo omogućeno kvalitetno planiranje i izvođenje likovnih aktivnosti u vrtiću ili školi.

Likovni tipovi djece dijele prema subjektivnim likovnim faktorima, afinitetu prema likovno izražajnim sredstvima i karakteristikama ličnosti te je u razdoblju polaska u školu moguće uočiti individualne likovne sposobnosti koje dijete mogu svrstati u određeni likovni tip.

Prema subjektivnim likovnim faktorima razlikujemo vizualni i imaginativni tip djeteta. Karakteristika vizualnog tipa jest da svoj rad temelji na proučavanju i stvarnom izgledu, dok imaginativni tip stvara uz pomoć mašte te ne daje veliku pozornost detaljima. Nadalje, postoji intelektualni i ekspresivni likovni tip. Intelektualni likovni tip svoj rad temelji na promišljanju i logici, dok se rad ekspresivnog likovnog tipa temelji na osjećajima. Rad ekspresivnog likovnog tipa posljedica je njegovih trenutnih osjećaja i spontanosti. Slijedi senzitivni tip i tip likovnog sjećanja. Senzitivnom tipu važna je osjetljivost promatranja, a tipu likovnog sjećanja važan je konačan izgled uratka. Zatim slijedi podjela na analitični i sintetički tip. Analitični tip opisuje uplitanje subjektivnih dodataka u rad. Polazište analitičnog tipa su detalji uz pomoć kojih se gradi cijelo djelo. Sintetički tip sve oblike prikazuje kako jednostavne likove zbog čega likovni uradak djeluje pojednostavljeno.

Prema afinitetu prema likovno izražajnim sredstvima likovni tipovi se dijele na koloristički, grafički, konstruktivni, impulzivni, prostorni i dekorativni. Koloristički tip likovni rad temelji na boji i odnosima između boja, dok grafički tip polazi od linearnog izražavanja, oblika i odnosa svjetlo – sjena. Konstruktivni likovni tip promišlja o odnosu veće-manje, a impulzivni tip subjektivno odabire detalje kojima daje pozornost i radi vrlo brzo. Prostorni tip ima izrazito razvijenu orijentaciju u prostoru, razumije zakonitosti prostora. Dekorativnom likovnom tipu važni su dekorativni elementi koji mogu biti i izmišljeni, ali vrlo precizni.

Prema karakteristikama ličnosti likovni tipovi mogu biti brzi, spori, pedantni, površni, aktivni ili pasivni. Brzi likovni tip izrazito brzo radi, dok spori likovni tip radi usporeno. Pedantan likovni tip svjesno rješava probleme likovnog zadatka, a površan tip ne ulaže emocije ni vlastita uvjerenja u svoj rad. Aktivan likovni tip mnogo energije ulaže u stvaranje likovnog rada, brzo prihvaća zadatak i nastoji ga čim prije izvršiti. Pasivan likovni tip je dijete koje je teško motivirati i koje dugo razmišlja o tome što želi prikazati, a ako naiđe na problem, odustaje. (Hudoklin i Župančić, 2016)

5. LIKOVNE AKTIVNOSTI U VRTIĆU

Herceg i sur. (2010) didaktiku objašnjavaju kao znanstvenu disciplinu koja proučava nastavu i učenje u nastavi. Metodika proizlazi iz didaktike pa tako i metodika likovne kulture koja se bavi proučavanjem likovnog odgoja i obrazovanja u odgojno-obrazovnom procesu. Likovno stvaralaštvo i dječja igra usko su povezani pojmovi; dijete likovno stvaralaštvo shvaća kao oblik igre. Kompetentan odgojitelj može pomoću likovnog izražavanja omogućiti djeci nastavak igre, no igra također može služiti kao povod, motivacija djece za uključivanje u likovnu aktivnost.

Moguće je razlikovati slobodne i vođene (artikulirane) likovne aktivnosti djece. Karakteristika slobodnih likovnih aktivnosti je to da se djeca samostalno odlučuju na aktivnost, bez motivacije. Nasuprot tome, vođene likovne aktivnosti zahtijevaju pripremu i poticaje te mogu biti stvaralačke (kreativne) ili istraživačke. Prilikom istraživačkih likovnih aktivnosti djeca istražuju boju, materijale i tehnike. Kod takvih se aktivnosti ne očekuju likovni radovi, već je cilj da djeca steknu novo iskustvo i dođu do novih spoznaja koje će kasnije moći primijeniti u stvaralačkim aktivnostima.

5.1. Igra i likovno stvaralaštvo djece

Prema Herceg i sur. (2010) igra je „*najprimjereniji oblik učenja i poticanja stvaralaštva*“¹³ te su, sukladno tome, igra i likovno stvaralaštvo u interaktivnom odnosu. Igra djetetu pruža zadovoljstvo, no istovremeno se postiže i odgojni učinak. Igra podrazumijeva aktivnost, dok igračka podrazumijeva predmet te navedeni autori likovne igre definiraju kao „*stvaralačke aktivnosti u kojima dijete istražuje sebe i svijet oko sebe služeći se pritom različitim likovnim priborima i materijalima na temelju čega stječe nova iskustva i spoznaje*“¹⁴. Nadalje, isti autori prikazuju povezanost između dječje igre i likovnog stvaralaštva. Smatraju kako je likovno stvaralaštvo važan oblik igre koji doprinosi cjelovitom razvoju djeteta te pozitivno utječe na razvoj samopouzdanja, socijalizacije i omogućuje djetetu

¹³ Herceg, V., L., Rončević, A., Karlavaris, B. *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. (2010)

¹⁴ Herceg, V., L., Rončević, A., Karlavaris, B. *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. (2010)

stvaranje pozitivne slike o sebi. Svrha igre također može biti upoznavanje i svladavanje novih likovnih materijala i tehnika. Primjermom različitih likovnih postupaka kod djece se razvija likovna radoznalost, vizualna percepcija, mašta, spretnost, likovno kreativno mišljenje i osjećaj za prostorne odnose.

Prema Grguriću i Jakubinu (1996) igra je shvaćena kao metoda učenja i pristupa zadatku koja u djeci budi interes i užitak u likovnom istraživanju i stvaranju što naposljetku dovodi do razvijanja trajnog interesa. Kao aspekte dječjeg pristupanja likovnom procesu i učenju navode najprije razigranost, zatim slobodu za samostalnim strukturiranjem likovne aktivnosti, otvorenost za nova iskustva te znatiželju.

Nadalje, autor Rudi Supek u knjizi „Dijete i kreativnost“ (1987) vezano uz temu dječje igre i kreativnosti citira engleskog pedijatra D. W. Winnicotta te navodi kako „*igra ili psihička stanja koja uvjetuju igranje izvode i samu kreativnost. Tek kad se igra, i možda samo kad se igra, dijete ili odrasli su slobodni da pokažu svoju kreativnost. Dijete je kreativno samo kad se igra, i samo kad je kreativno sposobno je otkriti svoje ja.*¹⁵“ Autorica Dobrila Belamarić (1986) navodi kako je igra i komponiranje bojama vrlo važan dio likovnog izražavanja djece kojim se djeca potiču na vlastitu organizaciju (komponiranje) boja.

U okviru likovnih aktivnosti provedenih s djecom igra je imala važnu ulogu. Likovne aktivnosti provedene s djecom povezane su s igrom; djeca su stvarala igrajući se. Na taj su način nastali likovni radovi iz 2., 3., 6. i 7. likovne aktivnosti. Igra je također poslužila kao motivacija (3. likovna aktivnost – „Putovanje boje“). Uz pomoć igre bojom djeca su također uočila mehaničko i optičko miješanje boja. Djeca su miješala boje na paleti i papiru, a igrajući se zvrkovima boja promatrali su kako optičkim miješanjem nastaje nova boja.

5.2. Poticanje dječjeg likovnog stvaralaštva

Dobrila Belamarić u knjizi *Dijete i oblik* (1986) govori o poticanju dječjeg stvaralaštva. Ističe kako će se dijete stvaralački izražavati kada mu je omogućeno pravo individualnosti. Djeca promatraju različite pojave koje zatim interpretiraju na vlastiti način, odnosno djeca

¹⁵ Supek, R. *Kreativnost i dijete* (1987)

likovno izražavaju svoja opažanja i otkrića. Belamarić objašnjava kako je potrebno djecu poticati na opažanje kako bi uočila oblike i pojave, njihove boje, veličine i druga vizualna obilježja te pri tome navodi načine poticanja dječjeg stvaralaštva.

Jedan od načina jest aktiviranje sjećanja koje potiče likovno izražavanje djece. Likovni radovi koje djeca stvaraju na temelju vlastitog sjećanja cjelovito prikazuju događaj jer sadrže prikaz odnosa među oblicima. U poticanju dječjeg likovnog stvaralaštva također je korisno maštanje i ilustriranje. Primjerice, djeca mogu ilustrirati određenu priču ili pjesmu pri čemu na temelju poznatih pojava stvaraju nove slike. Osim toga, igre s likovnim materijalima kao što su olovka, glina, boja smatraju se korisnim za poticanje dječjeg stvaralaštva jer djetetu osiguravaju osjećaj slobode te pružaju mogućnost upoznavanja svojstva i načina korištenja likovnih sredstava.

Herceg i sur. (2010) nalažu kako poticanje djece na stvaralaštvo odnosno pokretanje stvaralačke energije kod djece ovisi i o stavu odgojitelja. Poticanje djece na stvaralaštvo trebalo bi se sastojati od zanimljivih izričaja (glazbenih, glumačkih, razgovora) koji će djeci omogućiti stvaranje ideja. Motivacija djece izrazito je važna jer je njome uvjetovan produktivan proces djeteta. Ako je aktivnost rezultat naredbe ne ispunjava se puni potencijal djece. Dijete motivaciju pokazuje svojom uključenošću i postignućima.

U okviru provedenih likovnih aktivnosti korišteni su razni oblici motivacije. Tijekom prve aktivnosti korištena je metoda poticajnog razgovora tijekom kojeg su djeca izražavala svoja mišljenja i zapažanja. U drugoj likovnoj aktivnosti motivacija se sastojala od čitanja slikovnice „Boje“ autora Mladena Kušeca i Damira Brčića. U trećoj likovnoj aktivnosti u cilju motivacije djece provedena je igra odnosno istraživanje miješanja boja. Djeca su obojala ruke i trljala ih kako bi od dvije boje dobili novu boju, a zatim su krenula na likovnu aktivnost koja je također uključivala miješanje boja. Nadalje, za motivaciju djece također je korištena metoda zamišljanja; djeca su stvarala likovne radove na temelju vlastitog sjećanja i iskustva. Igra je također bila dio motivacije – omogućila je djeci uočavanje optičkog i mehaničkog miješanja boja.

5.3. Kreativnost

Iako postoje različite definicije pojma kreativnosti, autorica Edita Slunjski (2013) objašnjava ga kao „*mentalni proces koji uključuje stvaranje nekih novih ideja i pojmova, novih*

rješenja problema te stvaranje novih veza između postojećih ideja i pojmova“.¹⁶ Pojam kreativnosti autorica također opisuje kao spoj motivacije, fleksibilnosti, znatiželje i autonomije pojedinca. Nadalje, autorica navodi nekoliko načela koje je potrebno uvažiti kako bi se dječja kreativnost nesmetano razvijala. Dakle, važno je uzeti u obzir kako kreativnost ne poznaje točne ili netočne odgovore. Umjesto toga poznaje mnoštvo različitih mogućnosti. Također je važno razumjeti kako djeca mogu biti kreativna u različitim područjima. Osim toga, važno je djetetu pokazati kako se njegova kreativnost i uloženi trud cijene (na primjer, izlaganjem likovnog rada). Posljednje načelo vezano je uz kreativni proces koji je često važniji od krajnjeg rezultata jer su iz njega vidljiva su djetetova razmišljanja i doživljaji tijekom stvaranja.

Nadalje, autorica Danica Nola (1987) također spominje pojam kreativnosti te ga definira kao nešto „nepoznato, nepredvidivo, novo, ona postaje motivacija za realizaciju nečega što do tada nije ni postojalo, bar ne u tom obliku, intenzitetu, odnosima, itd.“¹⁷ Autorica se nadovezuje i na pojam kreativnog odgoja te nalaže kako se takav odgoj može ostvariti ukoliko postoji povjerenje i suradnja između odraslih i djece jer će samo tada djeca moći osloboditi blokada i razviti kreativnost.

Autor Rudi Supek (1987) također piše o pojmu kreativnosti te u svom poglavlju knjige spominje američkog psihologa J. P. Guilforda koji je definirao razliku između konvergentnog i divergentnog mišljenja. Naime, prema njegovim definicijama karakteristika konvergentnog mišljenja jest da se u određenim okvirima, shemama, normama te najčešće vodi do jednog rješenja. Suprotno tome, divergentno mišljenje uključuje mogućnost raznolikih rješenja te omogućuje da do izražaja dođe mašta i originalnost pojedinca. Guilford ističe kako je upravo divergentno mišljenje ono koje dolazi do izražaja kod djece predškolske dobi. U nastavku poglavlja autor Supek prikazao je osam kriterija po kojima se prepoznaje kreativnost prema Guilfordu i Lowenfeldu (1958), a to su:

- 1) *Osjetljivost za probleme* što se očituje u uočavanju neobičnih situacija i odnosa
- 2) *Sposobnost očuvanja stanja receptivnosti za utiske i ideje*, odnosno posjedovanje mnogobrojnih asocijacija, misli i različitih rješenja
- 3) *Pokretljivost u reakcijama na vanjske utiske i doživljaje* što se odnosi na sposobnost brzog prilagođavanja novonastaloj situaciji

¹⁶ Slunjski, E. (2013) Kako pomoći djetetu da (p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti

¹⁷ Nola, D. Dijete i kreativnost (1987)

- 4) *Originalnost je „najdragocjenija osobina kreativnosti“¹⁸ koja uključuje sposobnost pronalaženja odgovora*
- 5) *Sposobnost preoblikovanja i drugačije upotrebe predmeta važna je za osmišljavanje novog načina upotrebe nekog predmeta ili materijala*
- 6) *Sposobnost analize i apstrakcije vezana je za uočavanje detalja*
- 7) *Sinteza obuhvaća vještinu povezivanja dijelova koji daju novu cjelinu ili smisao predmetima*
- 8) *Koherentna organizacija podrazumijeva čovjekovu sposobnost da uskladi svoje misli, osjetljivost i zamjećivanje sa svojom ličnosti*

U okviru provedenih aktivnosti, u nekim je likovnim aktivnostima moguće uočiti kreativnost djece. Na primjer, u prvoj aktivnosti djeca daju zanimljive i kreativne odgovore na postavljena pitanja o boji te do izražaja dolazi kriterij originalnosti. U drugoj aktivnosti prevladava igra bojom, ne kreativnost. U trećoj likovnoj aktivnosti djeca pokazuju kreativno razmišljanje. Promatraju kako se boja razlijeva i miješa po papiru te govore na što ih to podsjeća (drvo, kaktus, klaun, kukac). U četvrtoj likovnoj aktivnosti djeca su bila potaknuta na prikazivanje svog najdražeg mjesta za igru pri čemu su pokazala kreativnost prilikom slaganja, to jest kombiniranja oblika, stoga izražaja dolazi sposobnost preoblikovanja i drugačije upotrebe predmeta. Šesta likovna aktivnost omogućila je djeci kreativno izražavanje u okviru miješanja i kombiniranja boja.

6. LIKOVNE TEHNIKE

Prema Jakubinu (1999), pojam likovnih tehnika uključuje sve materijale kojima se oblikuje kao i različite načine oblikovanja. Prema području rada likovne tehnike se dijele na tehnike plošnog oblikovanja i tehnike prostorno-plastičnog oblikovanja. Tehnike plošnog oblikovanja uključuju crtačke tehnike (olovka, ugljen, kreda, flomaster, tuš-pero, lavirani tuš), slikarske tehnike koje se dijele na suhe i mokre (suhe: pastel, kolaž, mozaik, vitraž, tapiserija, mokre: akvarel, gvaš, tempera, ulje, freska) i grafičke tehnike koje uključuju otiskivanje i množenje crteža uz pomoć matrice.

¹⁸ Nola, D. Dijete i kreativnost (1987)

6.1. Slikarske tehnike u radu s djecom predškolske dobi

1) TEMPERA (*lat. temperere = bojati*)

Slikarska tehnika koju karakterizira gustoća boje te koja se često koristi u radu s djecom u vrtićima i školama. Temperom se može slikati po različitim podlogama kao što su drvo, papir, staklo ili platno. Sljedeća karakteristika tempere je neprozirnost, kao i ljuštenje ili pucanje prilikom namaza debelog sloja boje. Autorica Jasenka Šparovec (2018) navodi kako je ova tehnika primjerena za korištenje u vrtiću. Objašnjava kako djeca najranije dobi mogu slikati temperom uz pomoć prstiju, a zatim ih se postepeno uvodi u korištenje kistova.

2) KOLAŽ (*franc. collage = lijepljenje*)

U ovoj se slikarskoj tehnici koriste materijali različitih kolorističkih, ali i slikarskih vrijednosti. Ti se materijali trgaju, režu i nanose na plohu lijepljenjem. Tehnika kolaža podržava korištenje raznovrsnog materijala, primjerice raznobojni papiri (kolaž papir), stare novine, časopisi, fotografije, stari likovni radovi. Zbog navedenih razloga kolaž je tehnika koja je prikladna za rad s djecom predškolske dobi – djeci omogućuje igru kombiniranja i kreativnog likovnog razmišljanja. Međutim, Jurković (2011) navodi kako spomenuta tehnika nije zastupljena u ranom djetinjstvu, već je potrebno dodatno motivirati djecu za korištenje ove tehnike. Važno je da materijali budu vizualno privlačni i u skladu s potrebama djece (na primjer, mekani papir ako ga djeca žele trgati ili gužvati).

3) ULJNI I VOŠTANI PASTEL

Nanošenjem pastela na hrapavu podlogu postiže se zrnasta tekstura. Boja se može nanositi u nekoliko slojeva što omogućuje stvaranje različitih nijansi. Vekić - Kljajić (2011) navodi kako djeca rado koriste tehniku pastela u likovnom izražavanju. Djeca brzo otkrivaju mogućnosti pastela te koriste uljne ili suhe pastele. Autorica zaključuje kako dinamičnija djeca odabiru uljne pastele zbog intenzivnosti boje i mogućnosti snažnih pokreta.

4) AKVAREL (*lat. aqua = voda, aquarello = vodena boja*)

Vodene boje razrjeđuju se vodom te se nanose na hrapavi papir uz pomoć kista. Karakteristika akvarelnih boja također je njihova prozirnost (transparentnost) i

prozračnost. Ovom se tehnikom može slikati na suhoj i mokroj površini. Prilikom slikanja na suhoj podlozi moguće je nanositi boju na boju, uz uvjet da se prethodni sloj osušio. Kada je riječ o slikanju na mokroj podlozi, papir je potrebno namočiti vodom. Slikanjem na mokroj podlozi dobivaju se specifični efekti zbog razlijevanja i preklapanja boja. Ova tehnika primjerena je za korištenje u radu s djecom predškolske dobi. Djeca pokazuju interes za eksperimentiranje uz pomoć vode i boje. Prema Vekić – Kljajić (2011) korištenje ove tehnike djeci omogućuje korištenje različitih podloga za nanošenje boja.

5) GVAŠ

„Tehnika slikanja vodenim bojama s kojima se miješa pokrivna gusta bijela boja (bijela tempera)“¹⁹. Ova tehnika slična je temperi zbog svoje gustoće i intenzivnosti. Prema Gudak (2010) ovu je tehniku moguće koristiti u radu s djecom predškolske dobi nakon što su djeca savladala tehniku akvarela. Autorica navodi kako je prije samog slikanja potrebno potaknuti djecu na promatranje ponuđenih materijala te im pokazati kako nanositi boju na papir.

6) MOZAIK

Prema Jakubinu (1999) mozaik je slikarska tehnika koju karakterizira utiskivanje raznobojnih (pravilnih ili nepravilnih) kockica u meku podlogu. Slaganjem kockica dobivaju se različiti oblici. Ova slikarska tehnika koristi se za oslikavanje zidova ili podova. Promatran iz blizine, mozaik djeluje necjelovito, no kada se promatra iz daljine kockice se sjedinjuju u cjelinu. Prema Šparovec (2018) ova tehnika za djecu predškolske dobi velik je izazov te se koristi na način da djeca izrezane komadiće papira lijepe jednog kraj dugog, što je zapravo tehnika kolaža, ali djeci daje percepciju o tome što je mozaik.

7) BATIK

Ova tehnika označava slikanje voskom na svili ili tankom papiru. Gulam i Uvodić (2010) navode kako se vosak može nanositi kistom ili kapanjem. Za vrijeme rada ovom tehnikom preporučuju stalni nadzor djece i pružanje pomoći djeci. Ova se tehnika ne preporučuje za

¹⁹ Jakubin, M. (1999) Likovni jezik i likovne tehnike

rad s djecom mlađom od 5 godina. Kao jednostavnija verzija ove tehnike navodi se slikanje bijelom pastelom.

8) VITRAJ

Tehnika vitraja označava oslikavanje prozora. Ovu tehniku karakterizira međusobno povezivanje komada obojenog stakla. Ova se tehnika naziva najblištavijom slikarskom tehnikom zbog toga što kada kroz obojeno staklo prolazi sunčeva svjetlost, nastaju slike raskošnih boja. Ovisno o svjetlosti boje vitraja neprestano se mijenjaju. Tehnika vitraja može se koristiti u vrtiću. Umjesto stakla, djeca mogu koristiti sigurne materijale poput papira i prozirnih folija.

6.2. Crtačke tehnike u boji, u radu s djecom predškolske dobi

1) LAVIRANI TUŠ

Lavirani tuš je tehnika u kojoj se tuš razrjeđuje s vodom te se zatim nanosi na podlogu. Na taj način nastaje lavirani crtež odnosno lavis. Važno je spomenuti kako je tuš crtačka tehnika, međutim tehnički efekti koji se njime postižu sežu u područje slikarstva. Autorica Jasenka Šparovec (2018) navodi kako se ova tehnika rijetko koristi u radu s djecom zbog teškog ispiranja i opasnosti od prolijevanja. Usprkos tome ističe kako djeca pokazuju velik interes za izražavanje ovom tehnikom. Pri tome koriste kistove te promatraju razlijevanje i miješanje boja na podlozi.

2) FLOMASTER

Flomaster karakteriziraju intenzivne, prozirne boje koje vrlo vedro djeluju na bijeloj podlozi. Ova crtačka tehnika omogućuje linearno i plošno izražavanje te će sve linije izvučene flomasterom biti istog intenziteta i debljine. Zbog svojih kolorističkih efekata, kao i zbog jednostavnosti rukovanja često se koriste u dekorativne svrhe. Šparovec (2018) navodi kako se flomasteri često koriste u vrtiću. Primjerena su crtačka tehnika za mlađu

i stariju djecu. Mlađa djeca flomastere koriste za šaranje, a starija za ispunjavanje površine bojom.

3) KREDA

Kreda „*svojom strukturom povezuje olovku i ugljen*“²⁰. Ovom tehnikom može se crtati po papiru, ploči, zidu ili asfaltu. Razmazivanjem krede dobivaju se svjetlije ili tamnije nijanse. Ova tehnika crtanja jedna je od omiljenih djeci upravo zbog toga što je mogu lako obrisati i ponovno crtati. Kao i flomaster, kreda je jednostavna za korištenje te je mogu koristiti mlađa i starija djeca. Ova tehnika u vrtiću se može koristiti na različite načine. Na primjer, djeca kredom mogu ukrasiti dvorište vrtića ili crtati na tamnoj podlozi kako bi dobili kontrastne radove.

4) OLOVKE U BOJI (tzv. BOJICE)

Olovke u boji ili drvene bojice vrlo su popularna crtačka tehnika u vrtiću. Zbog jednostavnosti korištenja i sigurnosti mogu ih koristiti djeca različitih uzrasta.

7. PRAKTIČAN DIO RADA – ISTRAŽIVANJE BOJE S DJECOM U VRTIĆU

Provedene aktivnosti na temu fenomena boja u igri djece predškolske dobi odvijale su se u dječjem vrtiću „Zeko“ u Varaždinu. Aktivnosti su provedene tijekom lipnja i srpnja 2024. godine s djecom u dobi od 3 do 7 godina. Ukupno je provedeno 7 likovnih aktivnosti od kojih se svaka sastojala od pripreme materijala, motivacije (uvoda djece u aktivnost), razgovora s djecom, analize dječjih radova i osvrta na provedenu aktivnost.

Ciljevi provedenih aktivnosti su:

- doživjeti boje kao mrlje, namaz, a ne linije
- promatrati razmazivanje boje po podlozi

²⁰ Jakubin, M. (1999) Likovni jezik i likovne tehnike

- uvidjeti kako djeca povezuju boje i motive
- uočiti boje u vlastitoj okolini
- dječje preference naspram boja
- promatrati mehaničko miješanje boje na papiru
- razviti kreativno izražavanje
- uvidjeti kako djeca povezuju boje i motive
- potaknuti igru kombiniranja i građenja
- uočiti povezuju li djeca boje i emocije i na koji način
- prikazati optičko miješanje boja kroz igru

7.1 1. AKTIVNOST – ŠTO DJECI ZNAČI BOJA?

Oblik rada: grupni

Cilj aktivnosti: saznati kako djeca doživljavaju pojam boje

Dob djece: djeca u dobi od 3 do 7 godina

U ovoj aktivnosti sudjelovalo je ukupno 25 djece u dobi od 3 do 7 godina. Tijekom aktivnosti djeci su postavljena pitanja vezana uz pojam boje (Što je to boja? Gdje se nalazi boja? Što sve možemo raditi s bojom? Što bi bilo kada boja ne bi postojala?).

Odgojiteljica okuplja djecu. Aktivnost započinje motivacijskom igrom „Pronađi boju...“ u kojoj je zadatak djece pronaći zadanu boju u prostoriji i dotaknuti ju. Djeca najprije traže crvenu boju, zatim plavu, zelenu, žutu, ljubičastu, bijelu i na kraju crnu boju. Nakon motivacijske igre odgojiteljica okuplja djecu u krugu na tepihu. Najprije razgovaramo o igri koju su djeca igrala, a zatim odgojiteljica postavlja prvo pitanje: „Što je to boja?“. Djeca daju različite odgovore:

L. (3 godine): „Boja je plava i žuta, kad se pomiješa onda je zelena.“

H. (6 godina): „Boja je kad je nešto pobojano. Da nema boje sve bi bilo bijelo.“

L. (4 godine): „Boja je za crtanje i bojanje. Boja su tempere i vodene boje.“

M. (5,5 godina): „Boja je za bojanje onoga što smo nacrtali.“

G. (6 godina): „Da, s bojom ukrašavamo crteže.“

V. (3,5 godine): „Bojice su boja.“

S. (4 godine): „Duga ima puno boja.“

D. (7 godina): „Boja je ono s čime je sve obojano. Ima je svuda.“

Zatim odgojiteljica postavlja drugo pitanje: „Gdje se sve nalazi boja?“

M. (3,5 godine): „Duga ima boju.“

L. (3 godine): „Na nebu!“

L. (4 godine): „U vrtiću ima boje. Ima je na prozorima i na panou.“

N. (5 godina): „Boja je oko nas.“

L. (4,5 godine): „Boja je na našim crtežima.“

A. (5 godina): „Ja imam boju na svojoj majici i hlačama.“

I. (6 godina): „Lego kockice imaju puno boja. I na autima je boja.“

L. (6 godina): „Da, boja je i na igračkama s kojima se igramo.“

D. (7 godina): „Boja može biti i na licu. Kad smo ljudi lice je crveno.“

Razgovor s djecom se nastavlja uz postavljanje još jednog pitanja odgojiteljice: „Što sve možemo raditi s bojom?“

M. (3 godine): „Možemo bojati.“

L. (3 godine): „I crtati.“

S. (4 godine): „Možemo crtati crteže za mamu ili za pano.“

J. (5,5 godina): „Moja mama s bojom boja svoju kosu.“

Djeca promišljaju i daju još nekoliko ideja o tome što se može raditi s bojom, pa tako govore da se bojom mogu „*bojati kamenčići, bojati igračke, oslikavati lice na rođendanima, šminkati se.*“

Odgojiteljica postavlja sljedeće pitanje: „Što bi bilo kad boja ne bi postojala?“

L. (3 godine): „Ne znam.“

L. (4, 5 godine): „Da nema boje sve bi bilo tužnije.“

V. (4 godine): „I dosadno. Da nema boje ne bi mogli bojati.“

S. (5 godina): „Da nema boje ne bi bilo ni duge na nebu.“

M. (7 godina): „Da nema boje sve bi bilo crno.“

H. (6 godina): „I ne bi mogli bojati.“

D. (7 godina): „Da nema boje ne bi imao najdražu boju. I crteži bi bili bezveze.“

M. (7 godina): „Da, crteži ne bi bili lijepi jer ne bi imali bojice za crtanje i bojanje.“

ZAKLJUČAK:

Nakon provedene aktivnosti uočljivo je kako mlađa djeca (3 i 4 godine) daju jednostavnije odgovore, dok su odgovori djece u dobi od 5, 6 i 7 godina složeniji ili apstraktni („*Boja može biti i na licu. Kad smo ljudi lice je crveno.*“ „*Da nema boje sve bi bilo tužnije.*“) Nadalje, djeca su dala mnogo odgovora na pitanje „Što je boja?“, stoga se može zaključiti da djeca, mlađa i starija, primjećuju i doživljavaju boju. Osim toga, iz dječjih odgovora jasno je kako djeca boju povezuju s objektima iz svakodnevnog života – boja na nebu, u vrtiću, na odjeći, igračkama, autima. Vrlo kreativne odgovore djeca su dala na pitanje: „Što sve možemo raditi s bojom?“ Mlađa djeca istaknula su kako možemo crtati i bojati, dok su djeca starije dobi dublje promislila što je dovelo do zanimljivih odgovora (bojanje kamenčića, oslikavanje lica, šminkanje, bojanje kose). Na kraju razgovora djeca izražavaju svoje mišljenje o tome što bi bilo kada boja ne bi postojala. Dijete od 3 godine jednostavno kaže: „Ne znam.“, međutim, starija djeca slažu se kako bi sve bilo „*tužnije, crno, crteži bi bili bezveze*“. Iz razgovora s djecom vidljivo je kako djeca opažaju boje koje ih okružuju, povezuju ih s predmetima, aktivnostima i osjećajima.

7.2 2. LIKOVNA AKTIVNOST – BOJA KAO MRLJA

Likovno područje: slikanje

Tehnika: tempera

Oblik rada: individualni

Skupina djece: djeca u dobi od 3 i 4 godine

Ciljevi aktivnosti: • doživljavanje boje kao mrlje, namaza, a ne linije

- promatranje razmazivanja boje po podlozi

- uočavanje boja u vlastitoj okolini
- dječje preference

Materijali: tvrdi bijeli papiri, tempere, karton za razmazivanje boje

U svrhu motivacije djeci je pročitana slikovnica „Boje“ Mladena Kušeca i Damira Brčića. Slikovnica je prigodno šarena, sadrži mnogo boja i ilustracija i malo teksta. U slikovnici su uz rimu i na zanimljiv način prikazane i opisane boje. Nakon čitanja slikovnice slijedi razgovor s djecom te su djeci postavljena pitanja o bojama koje se nalaze oko nas u prostoriji, najdražim bojama i bojama koje ne vole. Djeca promatraju prostoriju u kojoj se nalaze i imenuju boje koje uočavaju. Djevojčica Lorena (4 godine) govori kako joj je najdraža plava boja jer je more plave boje, a ne voli crnu boju jer je to boja mraka.

Nakon kratkog razgovora slijedi najava zadatka što je provedeno uz postavljanje poticajnih pitanja: „Koja ti se boja najviše sviđa?“, „Kojom bojom želiš slikati?“

Zatim djeca stvaraju igrajući se bojom:

Slika 23. V. (3 godine)
Izvor: Osobna arhiva

Slika 24. L. (3 godine)
Izvor: osobna arhiva

Slika 25. A (4 godine)
Izvor: Osobna arhiva

Slika 26. H (3,5 godine)
Izvor: Osobna arhiva

OSVRT NA PROVEDENU AKTIVNOST:

Aktivnost je uspješno provedena. Djeca su rado sudjelovala u aktivnosti te je provedena aktivnost također pridonijela stvaranju ugodne atmosfere u skupini. Ispunjeni su postavljeni ciljevi aktivnosti, dakle djeca su imala prilike boju doživjeti kao namaz odnosno mrlju te su uzbuđeno promatrala razmazivanje boje po podlozi. Djeca su također samostalno birala boje koje žele koristiti tijekom svog likovnog stvaralaštva. Vidljive su razlike radovima; neka su djeca koristila samo jednu ili dvije boje, dok su neki rado miješali više boja.

7.3 3.LIKOVNA AKTIVNOST „PUTOVANJE BOJE“

Likovno područje: slikanje i crtanje

Tehnika: lavirani tuš u boji i flomaster

Oblik rada: individualni

Skupina djece: djeca u dobi od 3 do 5 godina

Ciljevi aktivnosti: • promatranje mehaničkog miješanja boje na papiru

• razvoj kreativnog izražavanja

Materijali: tvrdi bijeli papir, lavirani tuš u boji, crni flomaster, slamka

U svrhu uvoda djece u aktivnost proveden je pokus miješanja boja. U provođenju pokusa sudjelovala su djeca i odgojiteljica. Pokus se sastoji od bojanja jedne šake jednom bojom

(crvena), a druge šake drugom bojom (žuta), zatim se šake protrljaju i nastaje nova boja (narančasta). Isti postupak ponovljen je sa žutom i plavom bojom pri čemu je dobivena plava i plavom i crvenom bojom kada je dobivena ljubičasta boja. Pokus se djeci kao svidio, promatrala su miješanje boja na rukama i papiru. Jedan dječak komentirao je kako je ovo „čarobni trik“.

Slika 27. Tijek aktivnosti
izvor: Osobna arhiva

Slika 18. Tijek aktivnosti
Izvor: Osobna arhiva

Slika 29. Tijek aktivnosti
Izvor: Osobna arhiva

Na taj je način nastao sljedeći plakat:

Slika 30. Mehaničko miješanje boja
Izvor: Osobna arhiva

Nakon provedbe motivacijskog istraživanja slijedi najava zadatka. Zadatak djece bio je kapnuti nekoliko kapi tuša na papir te ih razlijevati pomicanjem papira u različitim smjerovima. S ovim oblikom rada djeca se do sada još nisu susrela, stoga je bila potrebna demonstracija. Nakon slikanja tušem zadatak je bio izreći što je naslikano ili na što to djecu asocira.

Djeca stvaraju igrajući se i promatrajući kako boja „putuje“ i miješa se na papiru:

Slika 31. Igra "Putovanje boje"

Jana (5 godina): „Ja sam nacrtala rijeku jer boja po papiru teče kao rijeka.“

Izvor: Osobna arhiva

Slika 32. Igra „Putovanje boje“

Hana (4 godine): „Nacrtala sam drvo i šareni kaktus“

Izvor: Osobna arhiva

Slika 33. Igra „Putovanje boje“

Liam (4 godine): „Ovo je kukac. Ima četiri noge i crveni rep.“

Izvor: Osobna arhiva

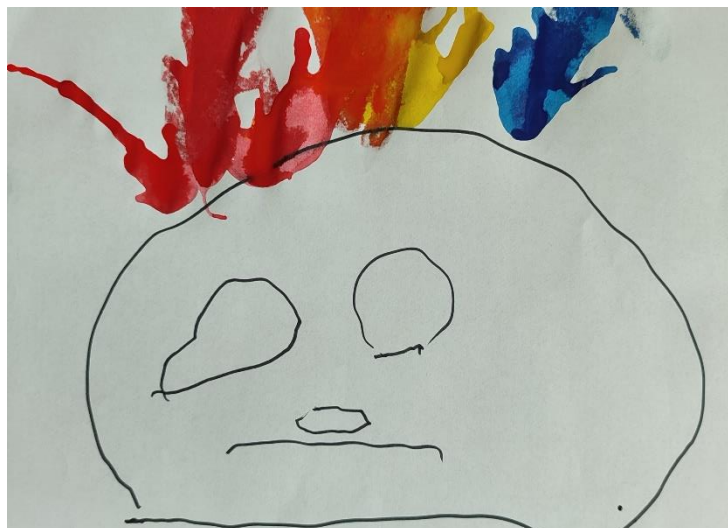

Slika 34. Igra „Putovanje boje“

Luka (3 godine): „Crvena boja se pomiješala i sad je smeđa. To je maca koja se spušta po toboganu.“

Izvor: Osobna arhiva

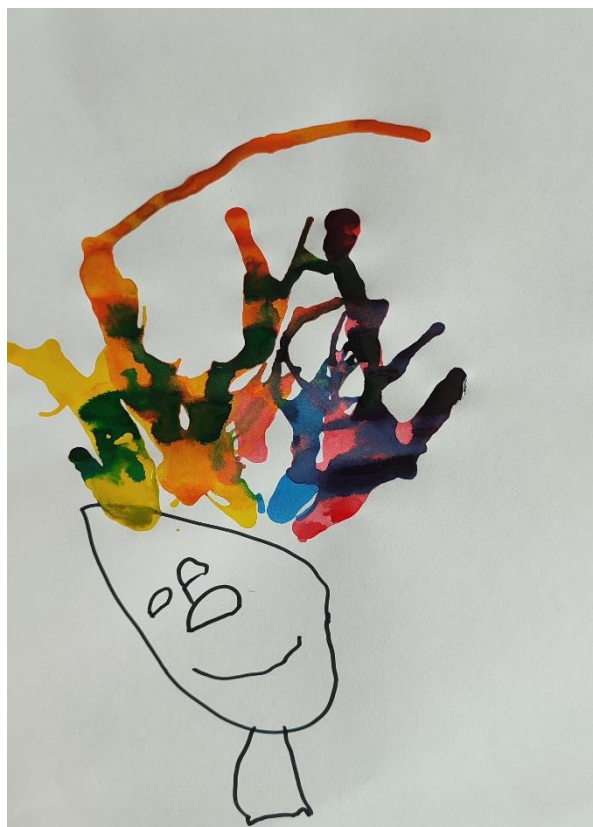
U drugom dijelu aktivnosti djeca su uz lavirani tuš u boji koristila i crni flomaster. Zadatak je bio nacrtati nekoga ili nešto što jako vole pomoću dvije navedene tehnike. U ovom dijelu zadatka boja se miješala puhanjem kroz slamku. Slijedi prikaz radova:

Slika 35. Jakov (3 godine) – klaun
Izvor: Osobna arhiva

Slika 36. Luna (3,5 godine) – vuk
Izvor: Osobna arhiva

Slika 37. Karlo (4 godine) - moj najbolji prijatelj
Izvor: Osobna arhiva

Slika 38. Aleksandar (4,5 godine) – autoportret
Izvor: Osobna arhiva

Slika 39. Jana (5 godina) – moj kućni ljubimac
Izvor: Osobna arhiva

OSVRT NA PROVEDENU AKTIVNOST:

Djeca su pokazala veliki interes i želju za sudjelovanjem u ovoj igri bojama. Pokus bojama poslužio je kao vrlo korisna motivacija za aktivnost. Prilikom stvaranja djeca su pažljivo i s čuđenjem promatrala miješanje boja što ih je potaknulo na kreativno razmišljanje i likovno izražavanje, što ispunjava postavljene ciljeve aktivnosti i ovu aktivnost čini uspješno provedenom.

7.4. 4. LIKOVNA AKTIVNOST – POVEZIVANJE BOJA I MOTIVA

Likovno područje: slikanje

Tehnika: kolaž

Oblik rada: individualni

Skupina djece: djeca u dobi od 3 do 5 godina

Cilj aktivnosti: • uvidjeti kako djeca povezuju boje i motive

- potaknuti igru kombiniranja i građenja

Materijali: bijeli papir, kolaž papir, lijepilo

Kao uvod u ovu aktivnost korištena je metoda zamišljanja. Djeca su zamišljala svoje najdraže mjesto za igru, stvarno ili izmišljeno. Tijekom razgovora djeca su opisivala kako njihovo mjesto izgleda, gdje se nalazi, koje boje se tamo nalaze, zašto se vole tamo igrati. Nakon motivacije slijedi najava zadatka djeci.

Zadatak djece bio je pomoću kolaž papira prikazati ono što su prethodno zamislili. Ponuđene su različite boje i oblici kolaž papira koje su djeca samostalno birala i kombinirala na papiru prema vlastitim željama.

Slika 40. Sara (5 godina): „Napravila sam dvorac i princezu. Princeza ima jedno oko žuto, a drugo crveno. Oko dvorca rastu drva i velika crvena lizalica.“

Izvor: Osobna arhiva

Slika 41. Naomi (4 godine): „Ovo je park. U parku je klupica, drvo i tobogan. Ima puno boja, crvena, zelena, plava, smeđa, žuta i narančasta.“

Izvor: Osobna arhiva

Slika 42. Marija (4 godine): „Izgradila sam kuću i šumu. Krovovi su crveni, a prozori žuti, narančasti, plavi i zeleni. Oko kuće su smeđa drva.“

Izvor: Osobna arhiva

Slika 43. Roko (4 godine): „To je more, plaža i palme.“

Izvor: Osobna arhiva

Slika 44. Luka (3 godine): „*To je klackalica.*“
Izvor: Osobna arhiva

OSVRT NA PROVEDENU AKTIVNOST:

Djeca su rado sudjelovala u ovoj likovnoj aktivnosti i pričala o onome što su najprije zamišljali, a zatim i lijepili na papir. Kada je riječ o povezivanju boja i motiva, vidljivo je kako su neka djeca prikazala stvarne boje predmeta, dok su druga zanemarila stvarnu boju predmeta i stvorila vlastitu stvarnost korištenjem boja prema vlastitog želji. Na primjer, na slici 16. drvo je prikazano smeđom i plavom bojom, dok su na slikama 18. i 20. drveća smeđe boje. Na slikama 16. i 17. sunce je prikazano stvarnom, žutom bojom. Osim toga, ova likovna aktivnost djeci je omogućila zabavnu igru kombiniranja i građenja. Potaknuto je kreativno razmišljanje i zamišljanje.

7.5 5. LIKOVNA AKTIVNOST – PRIKAZ OSOBNOG DOŽIVLJAJA

Likovno područje: crtanje

Likovna tehnika: flomaster

Oblik rada: individualni

Skupina djece: djeca u dobi od 6 i 7 godina

Cilj aktivnosti: • uočiti povezuju li djeca boje i emocije i na koji način

Materijali: flomasteri raznih boja i nijansi, tvrđi bijeli papiri

Motivacija za provedbu ove aktivnosti postignuta je putem razgovora s djecom tijekom kojeg su djeci postavljena poticajna pitanja: Što je boja? Koja ti je najdraža boja i zašto baš ta? Postoji li boja koju ne voliš i zašto? Postoje li sretna i tužna boja? Označavaju li boje nešto? Tijekom razgovora dječak Maks (6 godina) navodi kako je za njega crvena boja ljuta, a žuta vesela. Djevojčica Nina (6 godina) nadovezuje se na izjavu dječaka i govori kako zelena predstavlja sreću ili uzrujanost, a potom David (7 godina) kaže kako „roza boja znači smijeh, a ljubičasta bolest“.

Nakon motivacijskog razgovora slijedi najava zadatka. Aktivnost se sastojala od dva dijela: u prvom dijelu zadatka djeca su crtala situacije koje ih čine sretnima i veselima, a u drugom dijelu zadatka djeca crtaju situacije u kojima su bili tužni ili ljuti.

Radovi nastali u prvom dijelu zadatka (povezivanje boje i pozitivnih emocija):

Slika 45. David (7 godina): „Ja sam jako sretan kad mi je rođendan.“
Izvor: Osobna arhiva

Slika 46. Nina (6 godina): „Sretna sam kad idem u šetnju.“

Izvor: Osobna arhiva

Slika 47. Maks (6 godina): „Ovo nije tužan crtež. To su suze radosnice.“

Izvor: Osobna arhiva

Slika 48. Kim (6 godina): "Sretna sam kad mi je rođendan i kad vidim dugu."

Izvor: Osobna arhiva

Radovi nastali u drugom dijelu zadatka (povezivanje boja s negativnim emocijama):

Slika 49. David (7 godina): „Bio sam tužan kad su mi se prijatelji rugali.“

Izvor: Osobna arhiva

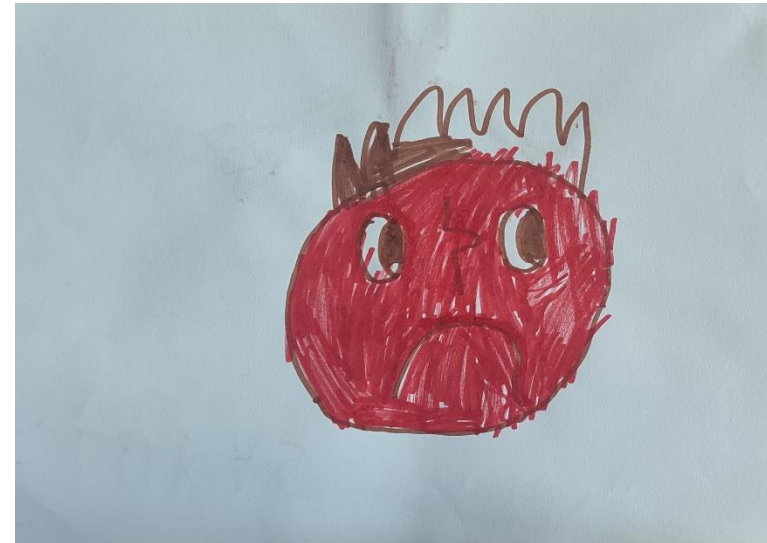
Slika 50. Zita (6 godina): „Tužna sam kad mi fali mama.“

Izvor: Osobna arhiva

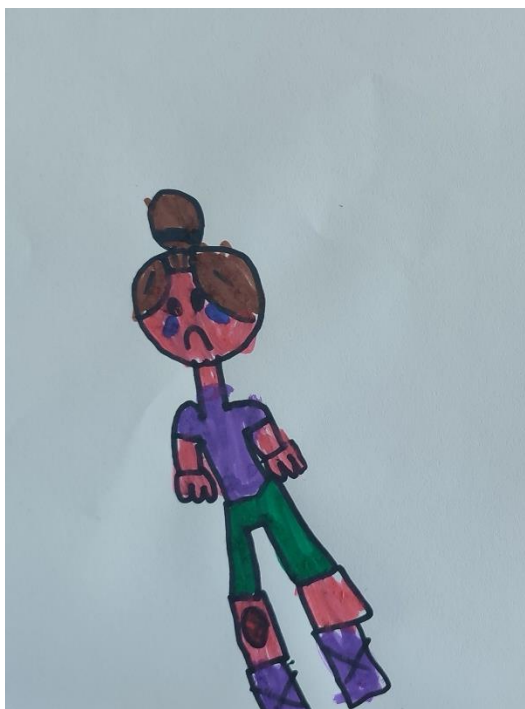
Slika 52. Lora (6 godina): „Ovo sam ja i moj tata kad je bio ljut.“

Izvor: Osobna arhiva

Slika 53. Lukas (7 godina): „Ovako izgledaju ljudi kada su ljuti.“

Izvor: Osobna arhiva

Slika 51. Noa (7 godina): „Bila sam tužna kada sam pala i ogrebla se.“

Izvor: Osobna arhiva

OSVRT NA PROVEDENU AKTIVNOST

Ova likovna aktivnost uspješno je provedena. Kroz razgovor s djecom utvrđeno je da djeca imaju mnogo iskustva s bojom, na primjer slika broj 53. prikazuje kako je za osjećaj ljutnje korištena crvena boja. Osim toga, uočeno je kako djeca tamnije boje povezuju s negativnim emocijama, dok svjetlije boje i nijanse povezuju s pozitivnim emocijama, što je prikazano na dječjim crtežima. Kada je riječ o fazi razvoja dječjeg likovnog stvaralaštva, ovi crteži pripadaju fazi izražavanja složenim simbolima - djeca su stvarala na temelju vlastitog iskustva, na temelju predviđenog plana bilježe tijekom svojih misli. Što se tiče korištenja boja, može se primijetiti da su u nekim crtežima korištene lokalne boje (žuto sunce, zelena trava). Međutim, nisu sva djeca boju povezala s emocijama nego su tražili lokalnu boju (boju lica), a emocije su prikazane crtačkim elementima kao što su izgled lica, položaj usta, suze, reakcija. Isto tako, na crtežima je uočljivo kako nisu svi elementi prikazani stvarnom bojom (slika broj 50. prikazuje zelene suze, slika broj 51. ljubičaste suze) što, prema Belamarić (1986), označava fragmentalno opažanje boja. Nadalje, promatrajući crteže moguće je uočiti kako su djeca više koristila primarne boje (žuta, zelena, plava) kada su prikazivala pozitivne emocije (primjer: slika 45. i slika 48.), a sekundarne boje (ljubičasta, zelena i narančasta) za prikaz negativnih emocija

(primjer: slika 51. i 52.) Na slici 52. korišteno je puno crne i ljubičaste boje, a uz dodatak crne ljubičasta djeluje intenzivnije, crtež djeluje tmurno i pomalo svečano.

7.6 6. LIKOVNA AKTIVNOST - SRETAN I TUŽAN PAPIR

Likovno područje: slikarstvo

Likovna tehnika: tempera

Oblik rada: individualni

Skupina djece: djeca u dobi 6 i 7 godina

Cilj aktivnosti: • uočiti povezuju li djeca boje i emocije i na koji način

Materijali: tempere, kistovi, palete za miješanje boja, tvrdi bijeli papir

Motivacija za provedbu aktivnosti provedena je u obliku čitanja slikovnice „Raznobojno čudovište“ autorice Anne Llenas (2022). Spomenuta slikovnica bavi se povezivanjem boja i osjećaja (sreća, tuga, ljutnja, strah). Opisani su osjećaji te je svakom osjećaju pridružena jedna boja. Slikovnica je primjerena dobi djece, ilustracije su usklađene s radnjom i djeci vrlo zanimljive. Djeca pažljivo slušaju priču i promatraju ilustracije. Nakon čitanja razgovaramo o bojama i osjećajima koji se spominju u slikovnici. Zatim odgojiteljica zamoli djecu da razmisle koje su njihove sretne, a koje tužne boje.

Nakon motivacijskog čitanja slikovnice i razgovora s djecom, slijedi najava zadataka. Djeca su potaknuta da naslikaju sretan i tužan papir. Djeci su ponuđene različite boje i nijanse, a uz to djeca imaju mogućnost samostalnog miješanja boja, kao i dodavanja crne ili bijele kako bi boju učinili svjetlijom ili tamnijom. Djeca uzbuđeno kreću slikati, rado miješaju boje.

Slijedi prikaz radova u kojima su djeca pomoću boje prikazala sreću:

Slika 54. Povezivanje boje s pozitivnim emocijama
Izvor: Osobna arhiva

Slika 55. Povezivanje boje s pozitivnim emocijama
Izvor: Osobna arhiva

Slika 56. Povezivanje boje s pozitivnim emocijama
Izvor: Osobna arhiva

Slika 57. Povezivanje boje s pozitivnim emocijama
Izvor: Osobna arhiva

Slika 58. Povezivanje boje s pozitivnim emocijama
Izvor: Osobna arhiva

Radovi u kojima su djeca pomoću boje prikazivala osjećaj tuge:

Slika 59. Povezivanje boja i negativnih emocija

Izvor: Osobna arhiva

Slika 60. Povezivanje boja i negativnih emocija

Izvor: Osobna arhiva

Slika 61. Povezivanje boja i negativnih emocija

Izvor: Osobna arhiva

Slika 62. Povezivanje boja i negativnih emocija

Izvor: Osobna arhiva

Slika 63. Povezivanje boja i negativnih emocija

Izvor: Osobna arhiva

OSVRT NA PROVEDENU AKTIVNOST:

Motivacijska priča potaknula je djecu na likovno stvaralaštvo. Djeca su pokazala da su motivirana za likovno izražavanje. Tijekom likovnog stvaralaštva djeca su samostalno miješala boje kako bi dobili nove boje, tamnije ili svjetlije nijanse, ovisno o emociji koju su htjeli prikazati. Uočljivo je da su djeca osjećaj sreće prikazala svjetlijim i jarkim bojama, dok su za osjećaj tuge korištene tamnije nijanse. Tijekom slikanja djeca su komentirala kako je ova aktivnost „*jako zabavna*“. Djevojčica Noa miješa crvenu i bijelu boju kako bi dobila rozu, a dječak Maks narančastu boju miješa sa smeđom kako bi dobio tamniju nijansu. Ova aktivnost pokazala je da djeca povezuju boje s osjećajima. Slike 54. i 55. djeluju veselo i umirujuće zbog kombinacije zelene i narančaste boje. Na tim je slikama također moguće uočiti komplementarni kontrast crveno-zelena. Na slici 58. kombinirane su crvena i žuta boja što pridonosi stvaranju osjećaja ugone i topline. Na slici 59. dominira crna boja, kao i sekundarne boje ljubičasta i zelena, stoga slika djeluje tajanstveno i tmurno, podsjeća na sliku 52. Na slici 61. prevladava ju crna boja, a dodatak žutih mrlja čini kontrast svijetlo-tamno.

7.7 7. LIKOVNA AKTIVNOST – ZVRK S BOJAMA (optičko miješanje boja)

Oblik rada: grupni

Cilj aktivnosti: • prikazati djeci optičko miješanje boje kroz igru

Dob djece: djeca u dobi od 3 i 4 godine

Tijek aktivnosti:

U istraživačkom centru djeci su ponuđeni zvrkovi različitih boja – jedan plave i crvene boje, a drugi žute i crvene. Djeca su prema vlastitom interesu dolazila i uključivala se u igru zvrkovima. Promatrali su zvrkove, imenovali boje koje vide, vrtjeli ih. Zatim uz pomoć odgojiteljice djeca vrte zvrkove i uočavaju što se događa. Odgojiteljica upita djecu što vide. Djeca govore kako vide da se boje miješaju kada se zvrkovi vrte i „*nastaje nova boja*“. Kroz igru djeca uočavaju da kada zavrte zvrk crvene i plave boje nastaje ljubičasta, a kada zavrte crveni i žuti zvrk nastaje narančasta boja. Ova igra za djecu je zanimljiva, zabavna i edukativna.

Slika 64. Optičko miješanje boja
Izvor: Osobna arhiva

Slika 65. Optičko miješanje boja
Izvor: Osobna arhiva

OSVRT NA PROVEDENU AKTIVNOST:

Provedena aktivnost ispunila je svoj cilj prikazivanja optičkog miješanja boja. Osim što je poučna, aktivnost je bila vrlo zanimljiva i zabavna djeci. Djeca su rado sudjelovala u igri zvrkovima, promatrali ih, kao i boje koje nastaju tijekom vrtnje. Djeci je kroz igru objašnjeno kako boje ne miješaju samo na paleti kada slikamo njima, već možemo vidjeti kako se boje mogu miješati i na ovaj način te su uz pomoć ove igre djeca su došla do nove spoznaje.

8. RASPRAVA

Provedene aktivnosti omogućile su djeci korištenje različitih boja, miješanje boja i promatranje tog postupka, kombiniranje boja i oblika. Potaknuta je mašta i kreativno razmišljanje kod djece, kao i povezivanje boje i motiva te boje i emocija.

Prva provedena aktivnost temelji se na razgovoru o boji. Cilj je saznati kako djeca opisuju boju. Odgovori djece upućuju na to da su djeca svjesna okruženja ispunjenog bojom i primjećuju razne boje u vlastitoj okolini.

Prilikom druge aktivnosti djeca su imala priliku doživjeti boju kao mrlju i promatrati razmazivanje boje po podlozi. Uz to, čitanje slikovnice poslužilo je kao motivacija za aktivnost koja je djecu potaknula ne samo na likovno izražavanje, već i na uočavanje boja u vlastitoj okolini.

Treća aktivnost sastojala se od dva dijela. Motivacija je uključivala istraživanje miješanja boja u kojem su djeca rado sudjelovala. U skladu sa činjenicom da djeca najbolje uče čineći, ova je aktivnost potaknula učenje i otkrivanje kroz igru. Promatranjem miješanja boja na papiru djeca uočavaju koje nove boje i nijanse nastaju te govore na što ih asocira ono što vide. Time je potaknuti kreativno razmišljanje kod djece.

Tijekom provođenja četvrte aktivnosti djeca su koristila tehniku kolaža i izrađivala svoje najdraže mjesto za igru, izmišljeno ili stvarno. Svako je dijete imalo svoju ideju i viziju najdražeg mjesta te su kombiniranjem boja i oblika nastali originalni dječji radovi.

Peta aktivnost provedena je kako bi se uočilo povezuju li djeca boje s emocijama. Aktivnost se sastojala dva dijela i djeca su koristila tehniku flomastera. U prvom su djelu djeca crtala situacije koje ih čine sretnima, a zatim situacije u kojima su bili tužni. Crteži djece pokazali su kako su djeca koristila tamnije boje kada su prikazivala tužne situacije, a svjetlije boje kada su crtali sretne i vesele događaje. Međutim, neka djeca nisu koristila boju za prikazivanje emocija, već su se više fokusirala na izraze lica, položaj usta, situaciju, reakcije, stoga je provedena sljedeća aktivnost u djeca nisu slikala situacije koje ih čine sretnima ili tužnima, već su se koristili samo bojama kako bi prikazali sreću ili tugu. Promatrajući nastale radove uočljivo je kako su djeca za prikaz negativnih emocija koristila i tople i hladne boje koje su miješali sa crnom i smeđom, što slikama daje tmuran i tužan doživljaj. Kod prikaza pozitivnih emocija boje su miješane s bijelom, žutom ili narančastom bojom zbog čega crteži djeluju vedro i razigrano.

Posljednja aktivnost provedena je kao igra u kojoj se djeci prikazuje optičko miješanje boja. Djeca su radosno i s čuđenjem promatrala miješanje boja. Ova aktivnost istraživačkog karaktera vezana uz temu boja omogućila je djeci stjecanje novog iskustva, spoznaje o miješanju boja. Djeca su dobila uvid u načine miješanja boja; doživljavaju miješanje boja drugačije od onog koje su primjenjivali u prethodnim likovnim aktivnostima kao što je miješanje boja na paleti i papiru pomoću kista ili rukama.

9. ZAKLJUČAK

Boja je fenomen koji nas okružuje u svakodnevnom životu te, kako nalaže Goethe, utječe na ljudsko oko i um. U ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju djeca su od najranije dobi uključena u likovno izražavanje i stvaranje. Na taj način djeca usvajaju likovne elemente i tehnike te se susreću s novim materijalima koje mogu koristiti u svom likovnom stvaralaštvu. U likovnim aktivnostima djeca su pokazala vlastiti način razmišljanja i stvaranja. Kao što nalažu Herceg i sur. (2010), likovno stvaralaštvo je važan oblik igre koji višestruko pridonosi dječjem razvoju razvijanjem vizualne percepcije, radoznalosti, mašte i kreativnog mišljenja. Djeca su pozitivno reagirala na sve aktivnosti koje su im bile ponuđene. Sudjelovanjem u navedenim aktivnostima djeca su proširila svoja likovna znanja i stekla nove spoznaje.

10. LITERATURA

Knjige:

Anić V. , Brozović Rončević D. , Goldstein I. (2002). Hrvatski enciklopedijski rječnik. Zagreb: Novi Liber.

Belamarić, D. (1986). Dijete i oblik: likovni jezik predškolske djece : knjiga za odgajatelje, roditelje, pedagoge, psihologe, psihijatre. Zagreb: Školska knjiga.

Bodulić, V. (1982). Umjetnički i dječji crtež. Zagreb : Školska knjiga.

Despot, N. (1966). Svjetlo i sjena. Zagreb : Tehnička knjiga.

Duran, M. (2003). Dijete i igra. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Freeman, N. H. (2008). Drawing and the Non-Verbal Mind: A Life-Span Perspective. Cambridge University Press.

Fressl, I. (1966). Slikarska tehnologija. Radionice škole primijenjene umjetnosti. Zagreb.

Grgurić, N., Jakubin, M. (1996). Vizualno – likovni odgoj i obrazovanje. Zagreb : Educa.

Herceg L., Rončević A., Karlavaris B. (2010). Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi. Zagreb: Alfa.

J. W. Goethe (2008). Učenje o bojama. Zagreb: Scarabeus-naklada.

Jakubin, M. (1999). Likovni jezik i likovne tehnike: temeljni pojmovi. Zagreb.: Educa.

Llenas, A. (2022). Raznobojno čudovište. Profil knjiga d.o.o.

Kušec, M., Brčić, D.(2003). Boje. Školska knjiga: Zgareb

Nola, D. (1987). Dijete i kreativnost. Globus: Zagreb

Slunjski, E. (2013). Kako djetetu pomoći da (p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti. Zagreb: Element d.o.o.

Supek, R. (1987). Dijete i kreativnost. Globus: Zagreb

Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, Likovni odgoj za najmlađe. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.

Tanhofer, N. (2008). O boji. Akademija dramske umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu i Novi Liber d.o.o.

Zjakić, I., M. Milković (2010). Psihologija boja. Varaždin: Veleučilište.

Mrežni izvori:

Beneta, Ž., Bucković, I., Vekić-Kljaić, V., Boštjančić, M., Rogulj, E., Jedrejčić, E., ... Gršković, J. (2010). Kiparske tehnike. Dijete, vrtić, obitelj, 16-17 (62-63), 30-37. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124745>

Brenko, A. (2009). Moć boja – kako su boje osvojile svijet. Zagreb: Etnografski muzej. Preuzeto sa: https://drive.google.com/file/d/1z3GRy_MWy6xnd7Q2PBLQF86VLBpy86V-/view

Cukrov, I. (2022). O bojama u hrvatskome jeziku. Diplomski rad, Sveučilište Juraja Dobrile u Puli, Pula. Preuzeto s: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu%3A7315/datastream/PDF/view>

Domitrović, J. (2016). Boje u kulturama i tradicijama. Završni rad, Sveučilište sjever, Varaždin. Preuzeto s:

file:///C:/Users/Lenovo/AppData/Local/Temp/domitrovic_jana_unin_2016_zavrs_struc.pdf

Hudoklin, D. Zupančić, T. (2016). Likovne strategije i likovni tipovi djece. Školski vjesnik, 65 (Tematski broj), 301-311. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/160222>

Kapović, Mate, Boje u jeziku, u: Moć boja – kako su boje osvojile svijet, Etnografski muzej, Zagreb, 2009. Preuzeto s:

https://drive.google.com/file/d/1z3GRy_MWy6xnd7Q2PBLQF86VLBpy86V-/view

Klapač, P. (2022). Razvoj dječjeg crteža kroz faze dječjeg likovnog stvaralaštva. Završni rad, Učiteljski fakultet, Zagreb. Preuzeto s:

<https://zir.nsk.hr/islandora/object/ufzg:3332/datastream/PDF/view>

National Endowment for the Arts. (2015). The arts in early childhood: social and emotional benefits of arts participation. NEA Office of Research & Analysis. Preuzeto s:

<https://www.arts.gov/sites/default/files/arts-in-early-childhood-dec2015-rev.pdf>

Sirovina, J. (2022). Boja – psihološki utjecaj. Završni rad, Učiteljski fakultet, Zagreb. Preuzeto sa: <https://repositorij.ufzg.unizg.hr/en/islandora/object/ufzg%3A3587/datastream/PDF/view>

Soldić, J. (2020). Izražavanje doživljaja bojom u dječjem likovnom stvaralaštvu. Diplomski rad, Učiteljski fakultet, Zagreb. Preuzeto sa:

<https://repositorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg%3A2142/datastream/PDF/view>

Vazdar, I. (2022). Psihološka svojstva boja u likovnim radovima djece rane i predškolske dobi. Završni rad, Filozofski fakultet, Split. Preuzeto sa:

<https://repositorij.ffst.unist.hr/islandora/object/ffst%3A3562/datastream/PDF/view>

Tavra, D. (2019). Dobivanje boja kroz povijest, u Reaktor ideja, vol.3, str 6. Preuzeto sa: https://www.hdki.hr/images/50012542/Reaktor_ideja_3_7_2019.pdf

SLIKE

Slika 1. Slika 1. Osnovne boje
Izvor: <https://sarenapalette.wordpress.com/vi-razred/>

Slika 2. Dobivanje sekundarnih boja
Izvor: Jakubin, M. (1999) Likovni jezik i likovne tehnike

Slika 3. . Dobivanje čistih tercijarnih boja
Izvor: Jakubin, M. (1999) Likovni jezik i likovne tehnike

Slika 4. Dobivanje neutralnih tercijarnih boja
Izvor: Jakubin, M. (1999) Likovni jezik i likovne tehnike

Slika 5. Ostwaldov krug čistih boja
Izvor: Nassau, K. (2024) Colour, Encyclopedia Britannica

Slika 6. Ostwaldov trokut boja
Izvor: Schummer, J. (2024) Wilhelm Ostwald, Encyclopedia Britannica

Slika 10. Kontrast svjetlo-tamno
Ignjat Job – Kameni stol, 1935.
Izvor: Galerija umjetnina Split

Slika 11. Kontrast svjetlo-tamno
Ljubo Ivančić – Riblja kost i tava, 1959.
Izvor: Galerija Adris, 2007.

Slika 12. Kontrast toplo – hladno
Paul Klee – Zlatna ribica, 1925.
Izvor: MeisterDrucke, 2023.

Slika 13. Kontrast toplo-hladno
Joan Miro – Osobe na crvenoj zemlji, 1938.
Izvor: Likovna kultura UFZG, 2006.

Slika 14. Komplementarni kontrast crveno-zeleno
Vincent Van Gogh - Night Cafe, 1888.
Izvor: The Yale University Art Gallery

Slika 15. Komplementarni kontrast narančasto-plavo
Claude Monet – Impression, Sunrise, 1872.
Izvor: Davies, W. (2024) Encyclopedia Britannica

Slika 16. Kontrast kvalitete
Rene Magritte – The Banquet, 1957.
Izvor: The Art Institute of Chicago, 2018.

Slika 17. Kontrast kvalitete
Henri Matisse – The Red Studio, 1916.
Izvor: The Red Studio, 2022.

Slika 7. Slične ili harmonične boje
Izvor: Art Nebula
<https://www.artnebulaph.com/blogs/lets-get-technical/color-harmony>

Slika 8. Kontrast boje prema boji
Robert Delaunay – Homage to Bleriot, 1914.
Izvor: Galerie Mont-Blanc, 2024.

Slika 9. Kontrast boje prema boji
Wassily Kandinsky – Kompozicija VIII, 1923.

Izvor: The Solomon R. Guggenheim Foundation, 2024

Slika 18. Kontrast kvalitete
Vincent Van Gogh – Les Vessenots in Auvers, 1890.
Izvor: Thyssen-Bornemisza National Museum, 2024.

Slika 19. Aditivno miješanje boja
Izvor: Tanhofer, N. (2008) O boji

Slika 20. Suptraktivno miješanje boja
Izvor: Tanhofer, N. (2008) O boji

Slika 21. Mehaničko miješanje boja
Izvor: Homegrown friends, 2013.

Slika 22. Optičko miješanje boja
Paul Klee – Ad parnassum, 1932.
Izvor: Artchive, 2024.

Slika 23., 24., 25., 26. Osobna arhiva

Slika 27., 28., 29. Tijek aktivnosti
Izvor: Osobna arhiva

Slika 30. Mehaničko miješanje boja
Izvor: Osobna arhiva

Slika 31., 32., 33., 34. Igra „Putovanje boje“
Izvor: Osobna arhiva

Slika 35.-53. Osobna arhiva

Slika 54.-58. Povezivanje boje s pozitivnim
emocijama
Izvor: Osobna arhiva

Slika 59.-63. Povezivanje boja i negativnih
emocija
Izvor: Osobna arhiva

Slika 64. i 65. Optičko miješanje boja
Izvor: Osobna arhiva